

Obiteljski i razvojni korelati usvajanja rodni uloga djece rane i predškolske dobi

Juras, Kristina

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:189:669115>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-05**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Teacher Education - FTERI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Kristina Juras

Obiteljski i razvojni korelati usvajanja rodni uloga djece rane i
predškolske dobi

DIPLOMSKI RAD

Rijeka, srpanj, 2022.

SVEUČILIŠTE U RIJECI

UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Diplomski studij Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja

Obiteljski i razvojni korelati usvajanja rodni uloga djece rane i
predškolske dobi

DIPLOMSKI RAD

Kolegij: Neuropsihološke osnove ranog učenja

Mentor: Izv. prof. dr. sc. Darko Lončarić

Student: Kristina Juras

Matični broj: 0299010842

U Rijeci, srpanj, 2022.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam diplomski rad izradila samostalno, uz preporuke i savjetovanje s mentorom. U izradi rada pridržavala sam se Uputa za izradu diplomskog rada i poštivala odredbe Etičkog kodeksa za studente Sveučilišta u Rijeci o akademskom poštenju.

A handwritten signature in black ink, reading "Juraj Kristina". The signature is written in a cursive style with a large initial 'J'.

Zahvala

Prvenstveno želim zahvaliti svojem mentoru izv. prof. dr. sc. Darku Lončariću na podršci, pomoći, susretljivosti te savjetima. Hvala na uloženom vremenu i trudu tijekom studija te pri izradi diplomskoga rada. Od Vas sam uspjela mnogo naučiti. Izuzetno mi je drago što sam imala čast biti Vaša diplomantica.

Zahvaljujem se svim roditeljima djece rane i predškolske dobi koji su izdvojili vrijeme rješavajući upitnik i na taj način pridonijeli nastanku ovoga rada.

Veliko hvala mojoj kolegici te svim moji prijateljicama koje su svojim prisutstvom obogatile protekle godine studiranja.

I za kraj, najveće hvala mojim roditeljima, sestri te Petru. Hvala što ste bili tu kao podrška, pomoć i utjeha. Hvala što ste uvijek vjerovali u mene. Zbog vas nisam odustala i danas sam to što jesam.

SAŽETAK

Pri rođenju djeteta uočljive su određene anatomske i fiziološke razlike koje određuju spol djeteta. Odgojem i odrastanje u primarnoj i sekundarnoj socijalizaciji djeca postaju rodno osviješteni. Dijete vrlo rano razvija sposobnost razlikovanja muških i ženskih kategorija. Promatrajući i oponašajući odrasle djeca počinju usvajati rodne uloge te razvijati rodni identitet. Rodni identitet omogućava djetetu stvaranje slike o sebi samom u odnosu na karakteristike koje se smatraju odgovarajućima za muškarca i ženu. Razvoj rodnog identiteta je vrlo važan temelj emocionalnog razvoja djeteta, međutim odrasli često povezuju predmete, aktivnosti, igre, odjeću te osobine s biološkim spolom i kulturnim stereotipima roda te na taj način utječu na pojavu rodno tipiziranih ponašanja kod djece. Prisutnost razlika između očeva i majki u rodnim ulogama utječe na usvajanje istih kod djece, stoga važnu ulogu o odgoju djece imaju roditelji i odgajatelji. Cilj ovog rada bio je utvrditi postoji li poveznica između roditeljskih stavova o tipičnim rodnim ulogama s obzirom na dob, stupanj obrazovanja roditelja te mjesto stanovanja. Upitnikom je ispitano 255 roditelja djece rane i predškolske dobi, a rezultati pokazuju kako stupanj obrazovanja i dob ispitanika ne utječu na stavove o rodnim ulogama njihove djece. Međutim, varijable životna sredina i spol roditelja pokazale su utjecaj na njihove stavove o rodnim ulogama djece.

Ključne riječi: rod, spol, rodne uloge, rodni identitet, rodno tipizirano ponašanje, obitelj, uloga roditelja/odgajatelja

SUMMARY

At the birth of a child, certain anatomical and physiological differences are noticeable that indicate/determine the sex of the child. By raising and growing up in primary and secondary socialization, children become gender aware. The child develops the ability to distinguish between male and female categories very early. By observing and imitating adult, children begin to adopt gender roles and develop a gender identity.

Gender identity allows the child to create an image of himself in relation to the characteristics that are considered appropriate for men and woman. Gender identity development is a very important foundation of a child's emotional development, but adults often associate objects, activities, games, clothing and traits with biological sex and cultural stereotypes of gender and thus influence the emergence of gender-typified behaviors in children. The presence of differences between fathers and mothers in gender roles influence their adoption in children, so parents and early and preschool educators play an important role in raising children. The aim of this study was to determine whether there is a link between parents attitudes about typical gender roles with regard to age, parents level of education, and place of residence.

The questionnaire surveyed 255 parents of early and preschool children, and the results show that the level of education and the age of the respondents do not affect their attitudes about the gender roles of their children. However, the variables environment and gender of parents showed an impact on their attitudes about children's gender roles.

SADRŽAJ

1.	UVOD.....	1
2.	TERMINOLOGIJA VEZANA UZ RODNE ULOGE.....	2
2.1.	Sociobiologija.....	3
2.2.	Teorija rodne socijalizacije.....	4
2.3.	Teorija socijalnog učenja.....	4
2.4.	Kognitivno-razvojna teorija.....	5
2.4.1.	<i>Teorija rodnih shema.....</i>	6
3.	RANE SPOLNE RAZLIKE.....	7
3.1.	Kognitivne sposobnosti.....	8
3.2.	Osobine ličnosti.....	8
4.	SVIJEST O RODNIM ULOGAMA I RODNI STEREOTIPI.....	10
5.	BIOLOŠKI UTJECAJ NA RAZVOJ SPOLNIH ULOGA.....	12
5.1.	Uloga/Utjecaj hormona.....	12
5.2.	Razvoj mozga.....	14
6.	RAZLIČITE DEFINICIJE OBITELJI.....	16
6.1.	Teorijski pristupi obitelji.....	17
6.2.	Samohrana kućanstva.....	18
6.3.	Roditeljstvo.....	19
6.3.1.	<i>čimbenici koji utječu na roditeljstvo i u neposrednoj su vezi s roditeljima..</i>	20
6.3.2.	<i>čimbenici koji utječu na roditeljstvo i u neposrednoj su vezi s djecom.....</i>	21
6.3.3.	<i>čimbenici koji utječu na roditeljstvo i šireg su društvenog konteksta.....</i>	22
7.	UTJECAJ OKOLINE NA RAZVOJ RODNIH ULOGA.....	24
7.1.	Utjecaj obitelji.....	25
7.2.	Utjecaj odgajatelja.....	28
8.	ULOGA ODGAJATELJA I RODITELJA.....	30
9.	PREGLED DOSADAŠNJIH ISTRAŽIVANJA.....	32
10.	METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA.....	37

10.1. Cilj istraživanja	37
10.2. Hipoteze	37
10.3. Uzorak ispitanika	37
10.4. Mjerni instrument	38
10.5 Postupak prikupljanja podataka	39
11. REZULTATI	40
11.1. Testiranje istraživačke hipoteze H1	43
11.2. Testiranje istraživačke hipoteze H2	46
11.3. Testiranje istraživačke hipoteze H3	48
11.4. Testiranje istraživačke hipoteze H4	51
12. RASPRAVA	54
13. ZAKLJUČAK	55
14. LITERATURA	57
PRILOZI	61

1. UVOD

U prošlosti se nije znalo mnogo o djeci te se nije pridavao veliki značaj djetinjstvu. Mnogi roditelji su već u ranom djetinjstvu svoju djecu poučavali rodno prikladnim ponašanjima. Iako su rodne razlike prisutne i u suvremeno doba, u prošlosti su one bile bitno istaknutije. Očevi i majke su priželjkivali muško dijete jer je od njega obitelj imala veće koristi. Naime, dječake su očevi pripremali za fizički rad u polju, dok su se djevojčice učile kućanskim poslovima te su većinu života provele u obiteljskom domu. Za žene nije bilo mjesta na ulici, u društvu ili u politici. Od industrijske revolucije se položaj žena počeo mijenjati, kako u obitelji i poslu, tako i u društvu. Zbog nedostatka radne snage na tržištu, žene su se također počele zapošljivati izvan obiteljskog doma. Međutim i dalje je glavna uloga žene bila reprodukcija i odgoj djece. Udio očeva u odgoju i kućanskim poslovima bio je minimalan. Djeca su usvajala rodne uloge gledajući i oponašajući svoje očeve i majke.

I danas, kao i nekada roditelji imaju snažan utjecaj na usvajanje rodni uloga djece u obitelji. Osim roditelja, česti poticatelji rodno tipiziranih ponašanja jesu crtići, TV reklame, video-igrice, slikovnice te trgovine s igračkama.

Međutim, položaj i slika djeteta se kroz povijest mijenja, pa je nužna promjena stavova i ponašanja roditelja po pitanju rodni uloga. Prema Konvenciji o pravima djece odrasli su dužni osigurati djetetu život u slobodnoj zajednici u kojoj vlada razumijevanje i mir, ravnopravnost spolova te prijateljstvo među svim narodima, etničkim, nacionalnim i vjerskim grupama (Alinčić, 1993).

Ovim radom nastojim podići svijest roditeljima i odgajateljima o utjecaju njihovih stavova i ponašanja na rodno tipizirana ponašanja njihove djece. Sukladno tome, cilj rada jest ispitati utjecaj stavova roditelja na usvajanje rodni uloga djece rane i predškolske dobi. U teorijskom dijelu rada predstavlja se terminologija, rane razlike među spolovima te utjecaj i uloga okoline pri razvoju rodni uloga.

2. TERMINOLOGIJA VEZANA UZ RODNE ULOGE

U hrvatskom jeziku se pojmovi rod i spol vrlo često rabe kao sinonimi. Razlog zbog koje dolazi do ispreplitanja ova dva pojma jesu nejasni biološki i društveni utjecaji na sam pojam. Prije svega važno je naglasiti razliku između spola i roda. Sociolozi se koriste riječju spol kada govore o anatomskim i fiziološkim razlikama koje određuju ženska i muška tijela (Giddens, 2007). *Spolom se smatraju biološke značajke koje obilježavaju ljudska bića kao žene i muškarce* (Borić, 2007:87).

Suprotno tomu, rod se odnosi na psihičke, kulturološke i društvene razlike između žena i muškaraca. *Dakle, razlike koje su naučene, koje se mijenjaju s vremenom i koje imaju širok raspon varijacija unutar jedna kulture i između kultura* (Borić, 2007:72). Nadalje, rod ne mora biti nužno proizvod pojedinčeva biološkog spola već je povezan s društveno stvorenim pojmovima ženskosti i muškosti (Giddens, 2007).

Ban (1991) smatra kako se ljudi rađaju spolno obilježeni, a odgojem i odrastanjem postaju rodno osviješteni. Dakle, odrastajući djeca odabiru rod kojem pripadaju, a upravo okolina i okolinski čimbenici mogu nametnuti rodni identitet. Slično tome, Hasanagić (2012) rod definira kao kulturno usvojenu ulogu i kategoriju koja je podložna preispitivanju te smatra kako se djeca rađaju sa ženskim ili muškim spolom, međutim njihov spol ne određuje u konačnici njihove rodne uloge u životu. Također smatra kako su rodna ponašanje djece naučena i usvojena u obitelji, vrtiću ili školi.

Rod se odnosi na različite društvene uloge, identitet i očekivanja od žena i muškaraca (Hasanagić, 2012). Dakle, rod predstavlja jednu od ključnih dimenzija identiteta koji uključuje stavove, vrijednosti i ponašanja. Spol i rod imaju veliki utjecaj na svakodnevnu interakciju, komunikaciju i iskustva ljudi. Rod nije stalan, odnosno nepromjenjiv pojam. Na društveno poimanje roda utječe vrijeme, različitost kultura te društveni kontekst. Nadalje, rodne razlike su prisutne, a u mnogim društvima je rod odraz društvene nejednakosti (Galić, 2009).

Galić (2009) smatra kako se rodna nejednakost pojavljuje na svi razinama društvene strukture, u organizacijama te društvenim institucijama. Rodna nejednakost utječe na cjelokupnu organizaciju obrazovanja, obitelji, sporta, religije i sl. Galić (2009) također

objašnjava kako razumjeti pojam rod, znači razumjeti funkcioniranje društvenog svijeta. Rod uvjetuje identitete ljudi i oblikuje svijest ljudi. Dakle, spol se temelji na biološkim odrednicama, dok se rod stvara tijekom života, iskustvima iz fizičke i socijalne sredine (Declercq i Moreau, 2012).

2.1. Sociobiologija

Mnoge teorije naglašavaju razlike između muškaraca i žena smatrajući kako su prirodni čimbenici odgovorni za nejednakost između spolova, međutim izvori tih teorija temelje se na istraživanjima dobivenim proučavanjem životinjskog ponašanja, a ne antropološkim i povijesnim dokazima o ljudskom ponašanju (Giddens, 2007).

Jedna od teorija koja naglašava prirodnu razliku u ponašanju žena u odnosu na muškarce jest sociobiologija. Osnivač sociobiologije je E.O. Wilson, a na rod i spol ju je primijenio David Barash. Svoje temelje ima u teoriji evolucije Charlesa Darwina. Prema ovoj teoriji ljudi se razlikuju prema svojim fizičkim osobinama i ponašanju, a preživjeti i reproducirati se mogu samo oni koji su dobro prilagođeni zajednici u kojoj žive, dakle preživljavaju najsposobniji. Kod reprodukcije, žena nosi fetus, brine se o njemu, ulaže vrijeme u njega, zbog čega traži kvalitetnog partnera, dok muškarac ima za cilj oploditi što više žena koje će nositi njegove potomke, odnosno njegov gen. Upravo takve reproduktivne strategije žena i muškaraca zahtijevaju i drugačije ponašanje te društvene uloge. Muškarci će u želji za ostvarenjem što većeg genetskog materijala biti promiskuitetniji, dok će žene u težnji za kvalitetnim odabirom partnera biti suzdržanije (Haralambos i Holborn, 2002).

Dakle, u sociobiologiji rod i ponašanje su prirodno utemeljeni i nepromjenjivi te se na njih ne može utjecati. Iako sociobiolozi tvrde kako postoji veza između genetskog nasljeđa i ponašanja, ta tvrdnja nije znanstveno dokazana. Veći utjecaj na ljudsko ponašanje ipak ima okolina, a ne nasljeđe i biologija. Osim toga, sociobiolozi su pri svojim zaključcima generalizirali žene kao sramežljivije te muškarce kao promiskuitetnije, ne uzimajući u obzir različita društva i kulturu (Haralambos i Holborn, 2002).

2.2. Teorija rodne socijalizacije

Podrijetlo rodnih razlika može se objasniti proučavanjem rodne socijalizacije. Takav pristup objašnjava rodne uloge pomoću društvenih pokretača, obitelji i medija. Polazi od pretpostavke kako se dijete rađa s biološkim spolom, a razvija društveni rod. Djeca stupaju u interakciji s različitim sredstvima socijalizacije (primarnim i sekundarnim) te internaliziraju društvene norme i očekivanja koja se podudaraju s njihovim spolom (Popović, 2011).

Dakle, rodne razlike su proizvod određene kulture, a rodne nejednakosti su posljedica socijalizacije žena i muškaraca za različite društvene uloge. U procesu učenja rodnih uloga djeca su vođena pozitivnim i negativnim sankcijama, koja nagrađuju ili koče ponašanja. Nadalje, rodna ponašanja koja dijete razvija, a ne korespondiraju s biološkim spolom djeteta odraz su loše ili neadekvatne socijalizacije. Mnogi kritičari teorije rodne socijalizacije smatraju kako ljudi nisu pasivni objekti na kojima se vrši rodno programiranje, već su aktivni stvaratelji vlastitih uloga u društvu. Međutim, suvremena istraživanja pokazala su kako društvo ima određeni utjecaj na rodni identitet. Najveći utjecaj imaju igračke, slikovnice i televizijski sadržaj za malu djecu koji ističu razlike između muškaraca i žena (Giddens, 2007).

2.3. Teorija socijalnog učenja

Teorija socijalnog učenja svoje temelje ima u biheviorističkoj teoriji učenja. Ova teorija smatra kako su spolne uloge naučene i stječu se iskustvom te ona ne poriče prisutnost bioloških razlika koje odvajaju djevojčice od dječaka, međutim tvrdi kako mnoge razlike u ponašanju i u kognitivnim sposobnostima ipak nisu rezultat gena. Dakle, rodno tipizirana ponašanja rezultat su procesa učenja djece o njima. Taj proces učenja uključuje potkrepljivanje, opažanje, oponašanje i ponavljanje (Vasta, 2001).

Prema toj teoriji, rodne razlike postoje jer ih okolina stvara, interpretira, vrednuje i potiče, odnosno, potiče djevojčice i dječake da se ponašaju na način koji odgovara njihovoj kulturi. Razlike između dječaka i djevojčica postajat će sve dok okolina bude smatrala da se oni moraju ponašati različito, ovisno o spolu. Predstavnik teorije socijalnog učenja, A. Bandura smatra kako o rodnim ulogama djeca mogu učiti putem

instrumentalnog uvjetovanja, davanjem pozitivnog ili negativnog potkrepljenja djeci na temelju njihova ponašanja ili učenjem po modelu, u kojem djeca imitiraju ponašanja odraslih (Bandura, 1982, prema Maleš, 1988).

Osim imitacije, jedan od općih mehanizama socijalnog učenja rodni uloga jest i identifikacija koja nastaje izloženošću promatrača stimulaciji modela. Međutim identifikacija zahtjeva viši stupanj razumijevanja u odnosu na imitaciju (Maleš, 1988). Sukladno tome, teorija socijalnog učenja u obzir uzima i mogućnost promjena. Rodno tipizirana ponašanja se uče te je mogući utjecaj i izmjena ponašanja promjenama u djetetovoj okolini ili u njegovu iskustvu (Vasta, 2001).

2.4. Kognitivno-razvojna teorija

Neupitno je da razlike među spolovima postoje. Muškarci i žene razlikuju se po građi tijela, ulozi u reprodukciji, hormonalnom i mozgovnom funkcioniraju i sl. Pojam spol biološki određuje pojedinca kao muškaraca ili ženu, a biološki proces u kojem se javljaju tjelesne razlike naziva se spolna diferencijacija. Pod pojmom razlike među spolovima podrazumijevamo razlike između muškaraca i žena u određenoj osobini, međutim pod tim pojmom ne podrazumijevamo biološke ili okolinske faktore. Nadalje, spolna uloga podrazumijeva sklop ponašanja koja su karakteristična za muškarca ili ženu unutar te kulture. Proces tijekom kojeg se djeca u svojoj okolini uče ponašanjima prikladnim za njihov spol naziva se spolno tipiziranje. Djeca nakon rođenja razvijaju sposobnost svrstavanja sebe kao muška ili ženska bića, odnosno razvijaju svoj spolni identitet. Jednom kada dijete postane svjesno da je djevojčica ili dječak, ono počinje tražiti informacije iz okoline koje će mu pomoći i omogućiti da se tako i ponaša. Dakle, djevojčice postaju svjesne kako odrastanjem postaju žene i obrnuto, dječaci postaju svjesni svojeg odrastanja u muškarce te time završava faza spolne stabilnosti, nakon koje slijedi faza spolne dosljednosti. U toj fazi djeca osvještavaju kako promjenama ponašanja i djelovanja nije moguće promijeniti spol jer je spol trajna osobina. U toj fazi djeca postaju svjesni svoje spole nepromjenljivosti. Djeca vrlo rano započinju stvaranje spolnih shema. To čine zbog urođene potrebe za organiziranjem i svrstavanjem podataka koje dobiju iz okoline, ali i zbog kulture u kojoj žive, a koja naglašava razlike

između dječaka i djevojčica. Dakle, dijete usvaja jednu shemu (dječak ili djevojčica) te počinje veću pažnju obraćati na podatke povezane s njegovim spolom što dalje utječe na djetetovu samoregulaciju ponašanja (Vasta, 2001).

2.4.1. Teorija rodni shema

Teorija rodni shema objašnjava na koji način okolinski utjecaji i dječja kognicija doprinose stvaranju rodni uloga. U ranom djetinjstvu djeca uče rodno tipizirana ponašanja u okolini od drugih te prikupljena iskustva organiziraju u rodne sheme koje im pomažu u boljem razumijevanju svijeta. Kada dijete shvati stabilnost vlastitog roda, ono odabire rodnu shemu koja odgovara njegovom rodu i spolu te prema shemi oblikuje svoje ponašanje. Poticanjem kognitivni sposobnosti koje se suprotstavljaju rodni ulogama smanjuje se mogućnost pojave i razumijevanje svijeta putem rodni shema. Nadalje, višedimenzionalno i kritičko mišljenje o rodu potiče djecu na stvaranje rodne jednakosti (Berk, 2015).

3. RANE SPOLNE RAZLIKE

Već pri rođenju djece mogu se uočiti određene biološke i anatomske spolne razlike. Djevojčice su nešto manje i lakše, međutim zdravije i naprednije od dječaka te imaju bolju tjelesnu i neurološku koordinaciju. Već u početku mogu se primijetiti razlike u ponašanju. Dječaci su motorički aktivniji i duže budni, dok djevojčice uspijevaju uspostaviti i duže zadržati kontakt očima (Vasta, 2001). Uz to, djevojčice su osjetljivije na dodir, zvuk, bol i neugodu (Marović, 2009).

Dječaci imaju jače reflekse lijeve strane tijela te predmete podjednako hvataju s obje ruke, dok djevojčice imaju jače reflekse na desnoj strani tijela, pa češće predmete hvataju s desnom rukom. Djevojčice se počinju ranije služiti jezikom i govore više, a dječaci su u tom periodu osjetljiviji na bolesti, češće obolijevaju te su podložni razvoju raznovrsnih poremećaja. U drugoj godini života razlike u ponašanju spolova postaju mnogo očitije. Dječaci veći interes pokazuju za igračke i aktivnosti koje mogu slagati, premetati i njima manipulirati. Oni se više uključuju u motoričke aktivnosti te se više igraju s kockama i vozilima (kamionima, avionima, automobilima). Suprotno tome, djevojčice za igru češće biraju lutke, domaćinske aktivnosti te umjetnost. One vole manje dinamične aktivnosti poput čitanja i crtanja, imaju široki spektar aktivnosti te se češće uključuju u aktivnosti karakteristične za muški spol. U ovom razvojnom razdoblju karakteristično je grupiranje i igranje djece u istospolnim skupinama, dakle prisutno je tzv. razdvajanje spolova (Vasta, 2001).

Nadalje, skupine dječaka i djevojčica imaju različita obilježja. Zbog veće kolektivne međuzavisnosti dječaci svoja ponašanja usmjeravaju prema igri u većim grupama, dok djevojčice teže razviti bliska prijateljstva te pažnju usmjeravaju na socijalne odnose i imaju veću međuzavisnost u odnosu. Dakle, djevojčice su usmjerene na bliskost i suradnju s manjim brojem prijatelja s kojima dijele osobne emocije, dok su dječaci usmjereni na članstvo u više različitih grupa ljudi (Aronson i sur., 2005).

Skupine u kojima se igraju djevojčice najčešće čine dva do tri člana, dok se dječaci igraju u većim skupinama. Djevojčice u igri podržavaju naizmjeničnost i podjednako

sudjelovanje svih članova, dok se dječaci često nadmeću oko moći i uloge vođe. Dječaci pokazuju veći interes za brojke te su bolji u prostornoj orijentaciji (Marović, 2009).

3.1. Kognitivne sposobnosti

Na razlike između djevojčica i dječaka snažan utjecaj mogu imati kognitivne sposobnosti. Primjerice dječaci i djevojčice razlikuju se prema specifičnim kognitivnim sposobnostima poput verbalnih i matematičkih. Djevojčice počinju ranije verbalno komunicirati te pokazuju brži razvoj rječnika zbog čega imaju bolje rezultate u čitanju i pisanju tijekom školovanja. Nadalje, djeca često matematiku i znanost doživljavaju kao maskulinizirane predmete. Mnogi roditelji su mišljenja kako su dječaci bolji u matematici, zbog čega se djevojčice trebaju više truditi te česte nedostatke i pogreške prepisuju nedostatku sposobnosti. Ovakva vjerovanja često djeluju kao samoispunjujuća proročanstva, smanjujući efikasnost djevojčica za bavljenje matematikom i znanosti. Stoga je potrebno dodatno potaknuti interes djevojčica za matematikom i prirodnim znanostima, kako bi djevojčice razvile samopouzdanje na tim područjima (Berk, 2008).

Berk (2015) smatra kako je implementacija matematičkog kurikulumu ne samo poželjna, već i nužna u odgojno-obrazovnim ustanovama jer djeca uče kako primjenjivati prostorne strategije poput mentalnog manipuliranja i vizualnih slika.

3.2 Osobine ličnosti

Nadalje, spolne razlike u osobinama ličnosti povezane su s rodnim stereotipima. Žene su emocionalno osjetljivije od muškaraca i tu razliku moguće je uočiti već u ranom i predškolskom razdoblju. Međutim, djevojčice su nešto bolje kada je u pitanju prepoznavanje i razumijevanje tuđih emocionalnih stanja. Dakle, one slobodnije i intenzivnije izražavaju emocije te ih bolje identificiraju. Prema evolucijskoj teoriji, žene su genetski emocionalno osjetljivije od muškaraca kako bi bile djelotvorni skrbnici, ali istraživanja su pokazala kako djevojčice nisu prirodno, odnosno genetski brižnije, već su za rodnu razliku u emocionalnoj osjetljivosti odgovorna kulturna očekivanja. Majke i očevi češće reagiraju na sreću ili tugu djevojčica nego dječaka, a proporcionalno s

količinom pažnje raste i izražavanje ili kontroliranje i zadržavanje emocija djece. Česta je pojava depresivnosti u adolescenciji čiji su simptomi prisutni još u djetinjstvu. Osjećaj tuge, bespomoćnosti, gubitak apetita koncentracije te poremećaji sna, samo su neki od simptoma ove iznimno teške dijagnoze. Čak 1-2 % djece kod kojih se simptomi pojave u ranom i predškolskog periodu, ostaju depresivna i u adolescenciji. Nadalje, više djevojčica u odnosu na dječake pokazuje simptome depresije. Dva je puta veća vjerojatnost da će tijekom života djevojčice doživjeti trajno depresivno raspoloženje i ta je spolna razlika vidljiva tijekom kasnijeg života (Dekker i sur, 2006, prema, Berk, 2015).

Nadalje, dječaci se od djevojčica razlikuju i po stupnju agresivnosti. Do druge godine života dječaci su fizički agresivniji od djevojčica. Većina istraživača smatra da je za razlike u agresivnosti između djevojčica i dječaka zaslužna biologija. Androgeni hormoni povezni su s agresivnosti, smatra Berk (2015).

Dakle, androgeni hormoni mogu potaknuti određena ponašanja koja će zatim povećati mogućnost agresivnih ishoda. Tako će, primjerice, aktivno dijete s natjecateljskim potencijalom koje često djeluje u većim skupinama, prije pokazivati znakove agresivnosti od povučenog djeteta koje sudjeluje u manje dinamičnim aktivnostima u kojima je manji broj djece uključeno. Dječaci za razliku od djevojčica provedu više vremena igrajući se u većim skupinama, pa je moguća češća pojava agresivnog ponašanja jer natjecanje i težnja za dominacijom potiču agresiju djece (Berk, 2015).

4. SVIJEST O RODNIM ULOGAMA I RODNI STEREOTIPI

Dijete vrlo rano razvija sposobnost razlikovanja muških i ženskih kategorija. Dvomjesečna beba sposobna je razlikovati muški i ženski glas dok je petomjesečno dijete sposobno povezati ženski glas sa slikom žene i muški glas sa slikom muškarca. Većina djece u trećoj godini života iskazuju rodni identitet (Vasta, 2001). Declercq i Moreau (2012) smatraju kako rodni identitet proizlazi iz kognitivnih i socijalnih vještina koje dijete stekne u prvim mjesecima života. Već u četvrtoj godini života kod neke djece prisutna je rodna stabilnost, a rodna dosljednost pojavljuje se oko pete godine djetetova života. Znanje o rodno tipiziranom ponašanju pojavljuje se također oko pete godine djetetovog života. Tada djeca postaju svjesna da postoje dvije kategorije, muškarci i žene, uz koje se obično vežu određene osobine, predmeti i aktivnosti (Declercq i Moreau, 2012).

Djeca koja ranije steknu znanje o rodnim ulogama imaju više rodno tipiziranih ponašanja, međutim razumijevanje spola i rodnih uloga ne povećava vjerojatnost pojave rodno tipiziranih ponašanja već ona rastu s pojavom socijalizacijskih utjecaja. Djeca predškolske dobi vjeruju da su rodne uloge nepromjenjive. Takvo vjerovanje izraženije je kod dječaka u odnosu na djevojčice. Nadalje, ulaskom u pubertet i odrastanjem djeca postaju svjesnija kako rodne uloge nisu samo biološki uvjetovane te da njihovo kršenje ne uzrokuje posljedice i sankcije (Vasta, 2001).

Vjerovanja da su određene karakteristike i sposobnosti odgovarajuće i pripadajuće muškarcima ili ženama nazivaju se rodni stereotipi. Nadalje, rodne uloge predstavljaju prisutnost rodnih stereotipa u svakodnevnom ponašanju ljudi, dok rodni identitet definira sliku koju osoba stvara o sebi samoj u odnosu na karakteristike koje se smatraju odgovarajućima za muškarca i ženu (Berk, 2008).

Nadalje, oblikovanju rodnog identiteta prethodi stvaranje identiteta uopće. Svijest o sebi dojenče razvija isključivo putem tjelesnog doživljaja. Usvajanjem govora i jezika dijete ubrzano razvija svijest o sebi i drugima te postaje svjesno sebe u odnosu na druge. U trećoj godini života dijete prepoznaje svoj rodni identitet te počinje učiti koja su prikladna ponašanja za dječaka ili djevojčicu. Sve do četvrte godine dijete će s jednakim

zadovoljstvo sudjelovati u aktivnostima ne praveći pritom razlike u rod, bez obzira jesu li aktivnosti tipične ili suprotne spolu djeteta. Nadalje, četverogodišnjak će razlike među spolovima lakše prepoznati putem odjeće, izgleda, frizure, odnosno rodnih oznaka, nego putem genitalija (Marović, 2009).

Maleš (1988) smatra kako je razvoj rodnog identiteta vrlo važan temelj emocionalnog razvoja djeteta jer ukoliko dijete na vrijeme ne razvije svijest o sebi kao muškom ili ženskom biću, kasnije u životu može naići na teškoće pri stupanju u prijateljstva i ljubavne veze.

Povezivanje predmeta, aktivnosti, igra, odjeće, uloga i osobina s biološkim spolom i kulturnim stereotipima roda naziva se rodno tipiziranje. Mnogi su rodni stereotipi bili prisutni, a neki su još uvijek prisutni u društvu i kulturi. Prema istraživanjima iz 1960-ih ljudi su muškarce opisali instrumentalnim osobinama poput: racionalnosti, asertivnosti, snage, sposobnosti i sl., a žene su opisali koristeći se ekspresivnim osobinama poput: topline, brižnosti, ljubavi, pažnje i sl. Uz to, rodni stereotipi uključuju i tjelesne karakteristike (jak, visok, nježna, sitna, profinjena), zanimanja (vozač, vodoinstalater, zidar, odgajateljica, medicinski sestra), aktivnosti i ponašanja. Iz prethodno navedenog može se reći kako su rodni stereotipi duboko utkani u ponašanja, mišljenja i djelovanje ljudi. U periodu između 18 mjeseci i 3 godine djeca počinju imenovati svoj spol i spol drugih ljudi. Taj je period kritičan za širenje rodnih stereotipa jer djeca počinju povezivati aktivnosti i ponašanja s kategorijama muško i žensko. Nadalje, predškolska djeca su sposobna povezivati igračke, odjevne predmete, zanimanja, boje i ostale predmete s određenim spolom. Ukoliko se rodno tipizirana ponašanja nastave potkrepljivati i poticati djeca ih počinju primjenjivati kao pravila. Rodno tipizirano ponašanje naglo raste kod djece predškolske dobi, a dječaci pokazuju veće konformiranje sa svojom rodnom ulogom. Međutim, djeca koja vjeruju da su rodno tipizirane igračke, aktivnosti i predmeti prikladni za oba spola lakše će prijeći rodne granice pri izboru istih (Berk, 2015).

5. BIOLOŠKI UTJECAJ NA RAZVOJ SPOLNIH ULOGA

Biološki utjecaj na razvoj spolnih uloga obuhvaća genetske, strukturalne i fiziološke procese koji razlikuju žene od muškaraca. Prema Marović (2009) dvije najvažnije biološke razlike između djevojčica i dječak koje utječu na ponašanje i funkcioniranje su hormoni i mozak.

Nadalje, spolovi se razlikuju prema ulozi u reprodukciji. Taj se pojam naziva spolni dimorfizam. Ljudsko tijelo građeno je od stanica, svaka stanica ima 46 kromosoma unutar kojih se nalazi nasljedni materijal. Kromosomi sadrže 22 para tjelesnih i jedan par spolnih stanica. Muškarci imaju dva različita spolna kromosoma (X i Y), a žene dva ista kromosoma (XX). Jajne stanice imaju 22 X kromosoma, dok kod muškaraca jedna polovica spermija sadrži X, a druga Y kromosom. Dakle, prilikom začeća dijete genetskim putem postaje dječak ili djevojčica. O spolu djeteta odlučuje otac i tada započinje proces spolne diferencijacije. Y kromosom sadrži manje genetičkog materijala i manji je od X kromosoma. Prvih šest tjedana nakon oplodnje nema utjecaj na zigotu, što znači da je spol djeteta nepoznat. Nadalje, ako jedan X kromosom djeluje na dio embrija, počinju se stvarati ženske spolne stanice, odnosno jajnici što znači da se radi o genetski ženskom embriju (XX), suprotno tome, ako Y kromosom djeluje na dio embrija i počnu se stvarati muške spolne žlijezde, odnosno testisi, radi se o muškom spolnom embriju (XY) (Vasta, 2001).

5.1. Uloga/Utjecaj hormona

Hormoni su tjelesne izlučevine čija je funkcija osposobljavanje muškog i ženskog tijela za reprodukciju. Funkcioniranjem hormona, odnosno proizvodnjom i otpuštanjem hormona upravlja hipotalamus. Kod žena su prisutne veće količine progesterona i estrogena, a kod muškaraca spolni hormoni koji dominiraju su testosteron i androgen. Hormoni djeluju na ponašanje i emocionalno stanje jer su povezani s radom živčanog sustava (Haralambos i Holborn, 2002).

Daljnju ulogu u spolnoj diferencijaciji preuzimaju hormoni koje proizvode jajnici ili testisi. Ponekad embrij ima neprirodan raspored spolnih kromosoma zbog čega dolazi do kromosomskih anomalija. Kada je jajašce oplodeno spermijem koji nema niti jedan spolni kromosom ili kada jajašce nema spolnih kromosoma, a spermij svejedno daje svoj X kromosom, tada embrij ima samo jedan X kromosom. Embrij se razvija u fetus, fetus u dijete kod kojeg je prilikom rođenja moguća pojava Turnerovog sindroma. Dijete izgleda kao djevojčica, no jajnici nisu razvijeni zbog čega nema ni hormona potrebnih za spolnu diferencijaciju. Ukoliko žene s Turnerovim sindromom ne primaju hormonalnu terapiju izostati će menstrualni ciklus. Osim toga, žene s Turnerovim sindromom niske su, imaju anomalije vrata i prsnog koša te nemaju razvijene grudi. Nadalje, verbalne i kognitivne sposobnosti su im nadprosječne, a prostorno predočavanjem im je ispodprosječno (Vasta, 2001).

Ponekad jajašce s dva X kromosoma biva oplodeno spermijem koji ima samo Y kromosom. Tada dolazi do poremećaja poznatog kao Klinefelterov sindrom. Dijete izgleda kao dječak, međutim zbog niske razine muških hormona dječak je feminiziran. Muškarci s Klinefelterovim sindromom imaju vrlo malo dlaka po tijelu, ponekad pretjerano razvijene grudi i nerazvijen penis te dugačke ruke. Nadalje, ponekad spermij ima dva Y kromosoma. Za takve muškarce karakteristično je veliko tijelo i muževne osobine ličnosti. Uz to, muškarci s dva Y kromosoma impulzivniji su te imaju nižu toleranciju na frustraciju. Različiti omjeri spolnih hormona kod muških i ženskih fetusa najvećim dijelom utječu na razvoj hipotalamusa. Nadalje, hipotalamus jest dio mozga koji upravlja hipofizom koja sudjeluje u proizvodnji hormona u spolnim žlijezdama koje utječu i pokreću tjelesne funkcije te društvena ponašanja poput agresije i majčinskog ponašanja (Vasta, 2001).

Sljedeća moguća hormonalna anomalija jest kongenitalna adrenalna hiperplazija te neosjetljivost na androgen. Kongenitalna adrenalna hiperplazija jest poremećaj tijekom kojeg dolazi do pretjeranog lučenja androgen, neovisno postoje li testisi ili ne. Poremećaj se javlja neposredno nakon razvoja unutrašnjih spolnih organa, dok vanjski još nisu nastali. Ako je fetus žensko pretjerana količini androgena uzrokovat će razvoj vanjskih spolnih organa koji izgledom podsjećaju na muške, nadalje ženski fetus će imati jajnike i uredno razvijene unutrašnje spolne organe. Ponekad je čak moguć razvoj

mošnje. Poremećaj je moguće identificirati pri rođenju te je moguća kirurška pomoć i terapija lijekovima koja smanjuje lučenje androgena. Dječaci koji su izloženi većim količinama androgena obično nemaju posljedice. Nadalje, neosjetljivost na androgene jest poremećaj koji se javlja kod muškaraca i genetske je prirode. Fetus ne uspijeva razviti unutrašnje organe, a vanjski spolni organi razvijaju se kao ženski. Neosjetljivost na androgene obično uzrokuje razvoj feminiziranih muškaraca čije sklonosti i sposobnosti nalikuju ženskim (Vasta, 2001).

5.2. Razvoj mozga

Mozak fetusa se tijekom trudnoće razvija vrlo brzo. Već u drugom tromjesečju trudnoće fetus posjeduje impresivne sposobnosti, primjerice prepoznaje glasove. Nakon rođenja mozak djeteta je djelomično formiran te posjeduje trećinu volumena mozga odrasle osobe. Međutim, već vrlo rano mogu se uočiti spolne razlike u mozgu djevojčica i dječaka (Biddulph, 2014).

Najjasnije razlike uočljive su u hipotalamusu koji se nalazi ispod talamusa te je odgovoran za brojne tjelesne funkcije poput: spolne uzbuđenosti, gladi, žeđi te osjećaju topline i hladnoće. Nadalje, razlika u muškom i ženskog mozgu prepoznatljiva je po mreži živčanih stanica koje povezuju lijevu i desnu moždanu polutku. Uz to, brojna istraživanja dokazala su da kod djevojčica brže sazrijeva lijeva polutka mozga, zbog čega djevojčice brže nauče govoriti. Kod dječaka se brže razvija desna polutka mozga, koja je odgovorna za rješavanje prostorno vizualnih problema, stoga su dječaci uspješniji u prostornoj orijentaciji (Preuschoff, 2006).

Nicholson (1993, prema Haralambos i Holborn, 2002) je taj pojam nazvao lateralizacija mozga. Naime, lijeva i desna polutka mozga obavljaju različite funkcije. Desna polutka mozga raste i pokušava uspostaviti vezu s lijevom polutkom. Kod dječaka, lijeva polutka mozga nije spremna razviti veze s desnom polutkom, stoga moždane stanice ne uspijevaju naći mjesto na koje bi se spojile te se vraćaju nazad na desnu polutku. Rezultat toga jest dominacija desne polutke mozga kod dječaka te bogatstvo unutrašnjim vezama (Biddulph, 2014).

Dakle, autori smatraju da je lijeva polutka mozga dominantnija kod djevojčica nakon druge godine života, dok je dječacima dominantnija desna polutka. Do razlike u funkcioniranju mozga dječaka i djevojčica dolazi zbog utjecaja hormona na mozak (Buffery, 1971, prema Haralambos i Holborn, 2002).

6. RAZLIČITE DEFINICIJE OBITELJI

Prije industrijske revolucije obitelj je bila shvaćena kao jedinica ekonomske proizvodnje, a s vremenom postaje sve više usmjerena na reprodukciju, odgoj djece i socijalizaciju. U posljednjih nekoliko desetljeća oblici obitelji i kućanstva uvelike su se promijenili. Veliki broj ljudi u brak ulazi u kasnijoj dobi te partneri odabiru zajednički život prije braka ili umjesto braka. Uzrok drastične promjene institucije obitelji i braka jesu i promjene u očekivanjima koja ljudi imaju u svojim odnosima s drugima. U suvremeno doba pojam veze se shvaća kao aktivan odnos koji ovisi o povjerenju dviju osoba na čijem je opstanku potrebno raditi. Razlozi sklapanja brakova više nisu ekonomski ili na zahtjev obitelji već parovi dobrovoljno odlučuju i slobodno odabiru jedni druge. Međutim, današnje doba pred ljudi postavlja veliki izazov u usklađivanju vlastitih, individualnih ciljeva i ostvarivanja obiteljskih, poslovnih i ljubavnih ciljeva. Žene jednako kako i muškarci žele zadovoljiti svoje profesionalne i osobne potrebe, stoga predmet obiteljskih pregovora sve češće postaje posao, novac i zvanje (Giddens, 2007).

Nadalje, Giddens (2007) ističe kako neprijateljski odnosi i suparništvo među partnerima sve više rastu što za posljedicu ima veću stopu razvoda braka te sve češće ponovno stupanje u brak. Sve više veza i brakova ovise o suradnji i komunikaciju među partnerima.

Elkind (1995) smatra kako o obitelji ne možemo govoriti kao o instituciji, već je riječ o simboličkom konstrukt koji ima svoju povijest. U obitelji vladaju vrlo specifični emocionalni odnosi, stoga je obitelj primarna socijalna i emocionalna zajednica djece i roditelja u kojoj su funkcije članova obitelji jedinstvene. Bettelheim (1988) shvaća obitelj u psihološkom smislu kao međusobnu interakciju članova te interakciju njihovih međusobnih osjećanja koja su integrirana u njihov svakodnevni život. Zanimljivo je shvaćanje autora Mickela (1994) koji smatra kako ljudi ne moraju biti srodnici ili supružnici da bi bili obitelj, već je dovoljno osjećati ljubav i pripadanje jer su upravo one bitne značajke obitelji. Giddens (2007) navodi tri značajne funkcije obitelji: biološka, ekonomska i odgojna funkcija. Biološka reprodukcija neophodna je za daljnji

tijek i napredak vrste. Nadalje, obitelj za dijete predstavlja sigurno okruženje za učenje i razumijevanje svijeta, stoga roditelji imaju važnu ulogu omogućiti djeci informacije o svijetu u kojem žive. Roditelji sami stječu znanja, uče i nastoje razumjeti kako djeca uče, a sve ih to vodi do novih znanja koja mogu prenositi svojoj djeci.

Giddens (2007) obitelj definira kao skupinu ljudi koji su povezani srodničkim vezama, u kojoj odrasli preuzimaju odgovornost brinući se o djeci. Pod srodstvom smatra krvne srodnike (majku, oca, braću, sestre) ili veze uspostavljene brakom, dakle bračne partnere. Različiti su oblici obitelji prisutni unutar različitih kultura, međutim u gotovo svim društvima karakteristična je nuklearna obitelj, obitelj u kojoj dvoje ljudi živi u kućanstvu s vlastitom ili posvojenom djecom. Ukoliko u kućanstvu žive djedovi, bake, braća i njihove žene, tetke i nećaci, tada govorimo o proširenoj obitelji. Giddens (2007) brakom podrazumijeva društveno priznatu zajednicu između dviju odraslih osoba. Prema zakonu, koji potječe iz 1960-ih, brak se smatra ugovorom koji žena i muškarac mogu razvrgnuti kada to požele i odluče. Najkraći rok kada to partneri mogu učiniti jest dva tjedna nakon stupanja u brak (Giddens, 2007).

Golubović (1981) brak definira kao ugovor među partnerima kojim oni daju pristanak na sudjelovanje u stvaranju nove zajednice potvrđene od strane države ili crkve. Osim toga, u nekim je državama dopušteno da u braku supružnik ima nekoliko žena ili muškaraca, takav oblik braka naziva se poligamija. Kada se brak definira kao veza supružnika s isključivo jednim muškarcem ili ženom, tada je riječ o monogamiji (Golubović, 1981).

6.1. Teorijski pristupi obitelji

Prema funkcionalističkoj perspektivi osnovna svrha obitelji jest ispunjavanje potreba društva i održavanje društvenog poretka. Obitelj djeci omogućava primarnu socijalizaciju kroz koju djeca uče norme društva u kojem su rođena i u kojem odrastaju. Nadalje, usvajajući norme djeca razvijaju vlastitu ličnost. Tijekom zajedničkog života članovi obitelji jedni drugima pomažu u stabilizaciji ličnosti. Talcott Parsons, začetnik funkcionalističke perspektive polazi od uloge muža kao skrbnika i hranitelja obitelji i žene koja preuzima brigu za djecu i kuću pružajući emocionalnu potporu svim

članovima obitelji. U današnje doba, ovakvo objašnjenje obitelji smatra se neprimjerenim jer opravdava kućnu podjelu rada između žena i muškaraca kao nešto prirodno. Funkcionalistička perspektiva također zanemaruje utjecaj drugih društvenih institucija (škole, medija i vlasti) u socijalizaciji djece. Nadalje, perspektiva svoje spoznaje primjenjuje isključivo na nuklearne obitelji, ne uzimajući pritom u obzir jednoroditeljske obitelji i djecu rođenu u izvanbračnoj zajednici (Giddens, 2007).

Mnoge žene u svijetu su, zbog osjećaja da im je dodijeljen beskonačan niz zadaća i uloga koje moraju ispuniti unutar obitelji, počele razmišljati o svojem položaju i ravnopravnosti. Pozornost se počela usmjeravati na ispitivanje iskustva žena unutar obiteljskog okruženja. Tijekom 70-ih i 80-ih godina 20. stoljeća feministički pristup dovodi u pitanje definiciju obitelji kao suradničke jedinice temeljene na međusobnoj potpori i zajedničkim interesima. Štoviše, feministice teže dokazati kako neravnopravni odnosi u obitelji uzrokuju veći profit i korist muškaraca. Jedan od osnovnih uzroka neravnopravnosti članova obitelji jest kućna podjela rada. Načini na koji su podijeljene uloge poput brige za djecu i kućanskih poslova, nikako ne ide u prilog ženama, smatraju feministice. Nadalje, smatraju kako obitelj karakteriziraju neravnopravni odnosi moći. Nasilje u obitelji, silovanje i seksualno zlostavljanje samo su neki od primjera kako obitelj može biti mjesto zlostavljanja i rodnog tlačenja. Feministice su također skrenule pozornost na skrbničke aktivnosti. Osim što žene preuzimaju većinski udio u kućanskim poslovima, one brinu o djeci te ulažu emocionalni napor u održavanje odnosa unutar obitelji, odnosno teže pridonijeti psihološkom blagostanju drugih kako bi članovi obitelji funkcionirali skladno (Giddens, 2007).

6.2. Samohrana kućanstva

Paralelno s porastom stope razvoda braka raste i broj samohranih kućanstva. Danas je gotovo 60 posto samohranih kućanstva posljedica razvoda ili rastave. Veliki broj samohranih roditelja suočeni su s ekonomskom nestabilnošću i društvenim nepodržavanjem. Nadalje, rastući je broj pojedinaca koji svjesno odabiru imati djecu bez potpore partnera. Razdoblje od 1930-ih do 1970-ih poznato je pod nazivom „odsutni očevi“. U prošlosti žene nisu odlazile na posao već su ostajale doma i skrbile o

djeci dok su očevi odlazili raditi. Često izbivanje očeva iz obitelji rezultiralo je manjom posvećenošću članovima obitelji koje su vidali uvečer ili vikendom. Zbog razdvojenog života očevi bi smanjivali kontakt s djecom, a katkad bi odnos potpuno prestao. Mnogi sociolozi smatraju kako je upravo izostanak očeva iz obitelji utjecao na porast rodno tipiziranih ponašanje djece, razvoj devijantnog ponašanja, stope kriminala te sve većih izdataka države za socijalnu pomoć obiteljima (Giddens, 2007).

Djeca se ne susreću samo s gubitkom očeva, već i nestajanjem ideje očinstva. Tako djeca odrastaju bez modela autoritativne osobe kojoj se mogu obratiti kada osjećaju potrebu ili kada im je potrebna pomoć. Giddens (2007) smatra kako ključno pitanje nije prisutstvo očeva u obitelji već koliki je očev angažman u obiteljskom i roditeljskom životu. Nadalje, važnije od sastava obitelji jest kvaliteta pažnje i brige koju djeca dobivaju od svojih članova obitelji.

6.3. Roditeljstvo

Roditeljstvo je bitna i zahtjevna uloga u životu ljudi koja kod mnogih predstavlja izazov čiji je ishod nepredvidljiv. Ljubetić (2007) ističe kako pri razumijevanju pojma roditeljstvo u obzir treba uzeti vrijeme i prostor, povijesne događaje, demografske promjene, kulturu te obiteljske okolnosti. Uloga roditelja uvelike ovisi o kulturni shvaćanja djetinjstva i slici koju ljudi oblikuju o tome što dijete može i zna. Stoga, ciljevi i uloge roditeljstva variraju s obzirom na socijalni kontekst i povijesni trenutak. Termin roditelj obuhvaća majku i/ili oca te su moguća dva tipa roditelja – socijalni i biološki roditelji. Socijalni roditelji skrbe za djecu i odgajaju ih, međutim ne moraju biti s djetetom povezani krvnim srodstvom, dok su biološki roditelji oni od kojih dijete nasljeđuje mentalne i tjelesne karakteristike. Pojam roditeljstvo uključuje utjecaj roditelja na odgoj i obrazovanje djece u skladu s kulturnim i moralnim normama te vrijednostima. Majka i otac predstavljaju model ponašanja jer dijete slušajući, gledajući i ponavljajući što roditelji čini uči, razumije i spoznaje svijet koji ga okružuje (Ljubetić, 2007). Tolerantni, optimistični i fleksibilni roditelji model su za oblikovanje osobnosti djeteta u humanistički usmjerenog, samopouzdanog i tolerantnog čovjeka (Nacionalni kurikulum ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, 2014).

U današnje doba u mnogim je obiteljima prisutno tzv. „para - roditeljstvo“. Pojam se odnosi na neformalnu, najčešće privremenu podršku i pomoć jednoroditeljskim obiteljima koji su nižeg socio-ekonomskog statusa te teško uspijevaju uspostaviti ravnotežu između profesionalne i roditeljske uloge. Upravo ovakve primjerene podrška jednoroditeljskim obiteljima omogućavaju roditelju zadovoljavanje potrebe za sudjelovanjem u životu djeteta. Niz je čimbenika koji utječu i oblikuju roditeljstvo (Ljubetić, 2007).

Autor Arendell (1997) podijelio ih je u sljedeće kategorije:

6.3.1. čimbenici koji utječu na roditeljstvo i u neposrednoj su vezi s roditeljima

Nekoliko je čimbenika u neposrednoj vezi s roditeljima koji imaju utjecaj na doživljaj i uspješnost roditeljstva. Na kvalitetu skrbi i odgoja djece veliki utjecaj ima djetinjstvo njihovih roditelja. Dakle, rana iskustva očeva i majki stečena u djetinjstvu određuju kvalitetu djelovanja roditelja prema vlastitoj djeci. Osobnost roditelja također utječe na kvalitetu i doživljaj roditeljstva. Psihički ili fizički oboljeli roditelji mogu patogeno utjecati na razvoj svoje djece. Nadalje, roditelji koji slijede svoje želje i potrebe te inzistiraju na samoostvarenju, pri čemu zanemaruju djecu ignorirajući njihove potrebe također ugrožavaju razvoj djeteta. Razlike u roditeljstvu ovise i o socijalnom statusu roditelja. Roditelji nižeg socio-ekonomskog statusa više pažnje usmjeravaju vanjskim karakteristikama kao što su poslušnost i urednost, dok roditelji srednjeg socio-ekonomskog statusa više pozornosti usmjeravaju na razvoj unutarnjih karakteristika poput samokontrole i samopouzdanja. Isto tako, roditelji nižih primanja i radničke klase češće fizički kažnjavaju i kritiziraju djecu, nego što to čine roditelji srednje klase (Ljubetić, 2007).

Ljubetić (2007) smatra kako roditelji s višim stupnjem obrazovanja, boljim radnim mjestima i višim primanjima imaju realniju predodžbu djetinjstva što se pozitivno odražava na njihovo roditeljstvo. Još jedan važan čimbenik roditeljstva jest zrelost roditelja. Prema Ljubetić (2007) pojam zrelosti integrira fizičku, socijalnu, emocionalnu, moralnu i intelektualnu komponentu. Nadalje, zrelost je vrlo individualna kategorija, a može se reći kako započinje oko dvadesete godine i traje do pedesete ili

šezdesete godine čovjekova života. Zrelost uključuje odgovorno promišljanje, djelovanje te građenje obiteljskog života i temelj je u stvaranju uspješnog i kvalitetnog roditeljstva. Na uspješno roditeljstvo i razvoj djece u obitelji veliki utjecaj ima i bračni status. Kada se slom braka dogodi velike posljedice osjećaju upravo djeca. Većina djece, bez obzira na dob, doživi iskustvo svađe, fizičkog zlostavljanja, rastave i/ili razvoda zbog čega su kod djece vidljive česte promjene ponašanja (Ljubetić, 2007).

6.3.2. čimbenici koji utječu na roditeljstvo i u neposrednoj su vezi s djecom

Red rođenja djeteta utječe na mrežu obiteljskih odnosa. Dijete koje je prvo rođeno u obitelji jedino je koje roditeljsku ljubav ne mora dijeliti s braćom i sestrama sve dok se oni ne rode. Međutim, roditelji imaju veća očekivanja od prvorođenog djeteta u odnosu na kasnije rođenu djecu. Roditelji od prvorođene djece često očekuju visoka postignuća i odgovornost te se više miješaju u njihove aktivnosti. Nadalje, na odnose među djecom u višečlanoj obitelji mogu utjecati bračni odnosi. Neslaganja među djecom (braćom i sestrama) biti će češća što je više konfliktnih situacija među roditeljima (Ljubetić, 2007). Roditelji moraju biti spremni na specifičan i prilagođen odnos sa svakim djetetom, jer je svako dijete jedinstveno. Kao što ne postoji univerzalno dijete, ne postoji ni univerzalno djetinjstvo, stoga o roditelju i njegovoj predanosti i odgovornosti ovisi odrastanje djeteta (Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, 2014).

Ljubetić (2007) ističe kako svaki roditelj treba imati onoliko različitih stilova roditeljstva koliko ima djece u obitelji. Sljedeći čimbenik koji ima značajnu ulogu u roditeljstvu jest spol djeteta. U prošlosti se muškom spolu pridavao veći značaj, dok je u nekim kulturama to prisutno i danas. Muška djeca su se odgajala drugačije od ženske djece, pa je samim time i odnos roditelja prema muškoj i ženskoj djeci bio drugačiji. Tradicionalno gledajući muškarac je hranitelj obitelji, nositelj obiteljskog prezimena i čuvar tradicije i vrijednosti. S druge strane, djevojčice se odgajalo u mirne, poslušne, empatične i emotivne žene koje brinu o djeci i emocionalnoj stabilnosti obitelji. Na tim temeljima počivaju mnoga obiteljska pravila, ponašanja roditelja te stilovi odgoja.

Stereotipnim spolnim djelovanjem i odgojem roditelji utječu na doživljaj dječje spolnosti te na uloge koje će djeca kasnije preuzeti (Ljubetić, 2007).

6.3.3. čimbenici koji utječu na roditeljstvo i šireg su društvenog konteksta

Termin oca i majke u prošlosti je bilo vrlo jednostavno odrediti. Otac je roditelj djece koji osigurava gospodarski stabilan i siguran dom, dok majka brine o zadovoljavanju potreba članova obitelji. Otac je malo vremena provodio s djecom, samo se povremenom i po potrebi uključivao u svakodnevni život, za koji je uglavnom bila zadužena majka djece (Ljubetić, 2007).

U suvremeno doba rodni stereotipi u roditeljstvu polako gube na snazi, stoga u mnogim obiteljima oba roditelja ravnopravno sudjeluju u odgoju djeteta. Može se reći kako je uloga oca u procesu tranzicije. Dokaz toga je nedavno uvedena mogućnost porodiljskog dopusta za očeve. Danas su sve češći primjeri očeva koji teret zarađivanja dijele ravnopravno sa svojim suprugama, ali odbijaju preuzeti ulogu u kućanskim poslovima i odgoju djece. Drugi tip očeva, u literaturi poznatih pod nazivom „iscrpljeni očevi“, izbjegava preuzeti minimalnu odgovornost za svoju djecu, dok treću skupinu čine „očevi njegovatelji“ koji su potpuno predani brizi, njezi i odgoju djece. Vidljivo je da se pojam brige, njege i odgoja u obitelji počeo ravnopravnije doživljavati. „Novo očinstvo“ omogućava bolje uvjete za zadovoljavanje djetetovih potreba te umanjuje teret posla i ovako prezaposlenih majki. Dakle, promjene uvjeta živote te društvene i kulturne promjene oblikuju i mijenjaju proces te ulogu roditeljstva (Ljubetić, 2007).

Ljubetić (2007) smatra kako su roditelji prvi odgajatelji djeteta te prvi modeli identifikacije i oponašanja. Odnos između roditelja i djeteta je vrlo specifičan te ovisan o spolu roditelja. Način interakcije očeva s djecom, različit je od interakcije majki. Naime, očevi su s djecom tjelesni i motorički aktivniji, dok su u odnosu majka-dijete izraženi verbalni oblici komunikacije i interakcije. Rodno određene uloge roditelja proizlaze od plemenskog načina života. Majke su bile zadužene za brigu o djeci, sakupljanju plodova te pripremu hrane, dok su očevi odlazili u lov i štitili obitelj od opasnosti. U današnje vrijeme rodni stereotipi u odgoju djece prisutni su poglavito pri izboru odjeće i igračaka te načinu igranja, pa se tako djevojčice potiče na nošenje

toplijih boja, najčešće prevladava ružičasta, a u igri im se najčešće nude lutkice, dok se dječake potiče na tjelesne aktivnosti i grublje motoričke igre (Ljubetić, 2007).

7. UTJECAJ OKOLINE NA RAZVOJ RODNIH ULOGA

Upravo je okolina ta koja djevojčice i dječake vidi i doživljava različito te svoje ponašanje oblikuju drugačije, ovisno o spolu djeteta. Naime, roditelji počinju stvarati rodno diferencirana očekivanja od svoje djece (Gansen i Martin, 2018). Nadalje, socijalizacijom djece s vršnjačkom skupinom rodno se tipiziranje dodatno povećava (Marović, 2009).

Beal (1994) smatra kako djeca odrastajući uče biti dječaci ili djevojčice. Osim u obitelji i vrtićima, rodna podjela igračaka prisutna je i u trgovinama. Naime, u velikim trgovinama igračaka najčešće postoje odjeljenja ili katovi u ružičastoj ili plavoj boji na kojima se mogu pronaći igračke namijenjene dječacima (automobili, oružje, oruđe, životinje) i igračke namijenjene djevojčicama (lutke, posuđe, odjeća, nakit) (Sweet, 2013). Na stvaranje i poticanje rodno tipiziranog ponašanja mogu djelovati i mediji. Sveprisutne su rodne uloge u crtićima, TV reklamama, video-igricama, pričama za djecu i slikovnicama. Muški likovi u pričama često nose glavnu ulogu, oni su snaži junaci, koji se ne predaju, prolaze uzbuđljive aktivnosti i kreativni su, dok su ženski likovi, pasivni i ovisni o muškim likovima (Berk, 2015).

Nadalje, kod djece se već u ranom djetinjstvu mogu uočiti stavovi i ponašanja koja su u skladu sa stereotipnim poimanjem muškog i ženskog spola. Pa tako djevojčice češće brinu o lutkama i vrijeme provode u likovnim aktivnostima, dok dječaci češće vrijeme provode igrajući se automobilima i slažući kocke. Psihologinja Belamarić (2009) opisani pojam naziva ružičasto-plava kultura. Usmjeravanje i dodatno poticanje rodno tipiziranog ponašanja može štetno djelovati na razvoj identiteta djeteta, umanjujući njegovu autonomiju i autentičnost (Belamarić, 2009).

Dječake okolina (odgajatelji, roditelji, vršnjaci) mnogo više etiketira kada se uključuju u aktivnosti tipične za djevojčice (igra lutkama, simbolička igra u obiteljskom centru...) za razliku od djevojčica koje nisu etiketirane kada pokazuju interese za aktivnosti karakteristične za dječake. Stoga djevojčice imaju mnogo veći raspon prihvatljivog ponašanja, dok je raspon prihvatljivog ponašanja dječaka uži jer su češće

izloženi negativnim posljedicama vlastitog ponašanja. Društvo će radije prihvatiti muškobanjastu djevojčicu nego feminiziranog dječaka (Vasta, 2001).

Osim bioloških i socijalnih utjecaja, na rodno tipizirana ponašanja utječe i rodni identitet. Pojam se odnosi na percepciju djeteta o svojoj ličnosti kao maskulinih ili femininih karakteristika. Kod većine djece je rodni identitet orijentiran prema maskulinim ili femininim karakteristikama (Berk, 2015).

U prošlosti su se muškarci mogli opisati kao nezavisni, ambiciozni, hrabri, snažni te samopouzdana, a žene kao empatične, tople i osjetljive. Od djece se očekivalo da razviju one osobine ličnosti koje odgovaraju njihovom spolu (Vasta, 2001). Međutim, u suvremeno doba pojavio se pojam androgynosti koji je nastao spajanjem grčke riječi andros, što znači muško i gyne, što znači žensko, a podrazumijeva tip ličnosti u kojem se muške i ženske osobine ličnosti isprepliću. Maleš (1988) ističe kako se androgini tip ličnosti temelji na poželjnim i dobrim osobinama ličnosti, bez obzira na spol. Dakle, dijete može razviti one osobine ličnosti koje su karakteristične i poželjne kod oba spola. Kako bi djeca bila androgina, njihovi roditelji, odgajatelji i skrbnici trebaju biti otvoreni, prilagodljivi, fleksibilni i lišeni predrasuda (Vasta, 2001).

7.1. Utjecaj obitelji

Roditelji već u ranom djetinjstvu počinju djecu tretirati sa stereotipnim ponašanjima te očekuju od djece igru s rodnom prikladnim igračkama (Marović, 2009). Već u prvih nekoliko mjeseci života roditelji pripremaju različitu okolinu za dječake i djevojčice. Primjerice, spavaća soba za djevojčice je često obojana ružičasto ili u toplijim tonovima, dok je spavaća soba za dječake obojana u hladnije tonove ili neutralno. Osim po boji, sobe dječaka i djevojčica razlikuju se i po motivima te igračkama. Igračke imaju važnu ulogu u životu djeteta. Osnovna uloga igračke nije učenje djece o rodnim ulogama, nego poticanje djece na aktivnost, obogaćivanje njihova iskustva, razvijanje mišljenja i stvaralaštva (Maleš i Stričević, 1991). Igračke su središte dječje igre te promoviraju kulturu i identitet društva koje ih proizvodi (Kahlenberg i Hein, 2009).

Međutim, u sobi djevojčica često se mogu naći lutke, kuhinjski pribor, nakit, različiti alati za šminkanje, haljine, češljevi i špangice, dok u sobi dječaka najčešće prevladavaju puške, automobili, lopte, alati, kocke i sl. (Berk, 2015).

Berk (2015) ističe kako je jezik vrlo važno, indirektno sredstvo za učenje djece o rodnim ulogama. Roditelji ponekad nesvjesno govorom potkrepljuju neovisnost kod dječaka te bliskost i ovisnost kod djevojčica. Razgovarajući s djevojčicama, majke često imenuju emocije, učeći tako djecu razumijevanju i prihvaćaju svojih i tuđih emocija, međutim razgovarajući s dječacima, majke češće objašnjavaju emocije te ukazuju dječacima na uzroke i posljedice njihovih reakcija zbog kojih dječaci počinju kontrolirati te u manjoj mjeri izražavati emocije.

Djeca opažajući procjenjuju je li ponašanje modela prikladno njihovom spolu te modeliraju ponašanje oponašajući modele istog spola. Modeliranje započinje u obiteljskom domu, od djetetovih prvih odgajatelja, roditelja. Promatrajući roditelje koji svakodnevno obavljaju svoje poslove vezane uz njihov spol djeca osvještavaju vlastitu ulogu u obitelji. Dokazano je da djeca imaju manje izražene rodne stereotipe ukoliko odrastaju u netradicionalnoj obitelji u kojoj su poslovi u domaćinstvu ravnopravno raspoređeni. Dakle, prisutnost razlika između očeva i majki u rodnim ulogama utječe na usvajanje istih kod djece. Pri odgoju djece očevi češće naglašavaju muževnost i hrabrost dječaka te ženstvenost i nježnost djevojčica, dok majke podjednako postupaju s djecom bez obzira na spol (Vasta, 2001).

Kada u obitelji nisu prisutna rodno tipizirana ponašanja i modeli, kod djece su manje izražena tradicionalna vjerovanja i ponašanja. Dakle, djeca koja često imaju priliku vidjeti roditelje kako prelaze tradicionalne rodne granice rjeđe usvajaju rodne uloge. U razvedenim i jednoroditeljskim obiteljima djeca često nemaju prilike vidjeti tradicionalne rodne uloge zbog čega je kod te djeca manja vjerojatnost pojave rodno tipiziranih ponašanja (Berk, 2015).

Maleš (1988) smatra kako je glavni uzrok promjena između roditelja i djeteta zapošljavanje oba roditelja izvan obiteljskog doma. Tako se oba roditelja počinju brinuti o materijalnoj egzistenciji obitelji, pa se uloga majke i oca bitno mijenja. Postojeći stereotipi o majci njegovateljici i odgajateljici te ocu hranitelju obitelji u suvremeno doba postaju neodrživi. Nadalje, u odgoju sve češće sudjeluje otac djeteta, pa

roditeljstvo postaje zajednička uloga majke i oca. Istraživanja su pokazala kako dječaci i djevojčice ne reagiraju jednako na majčinu zaposlenost i izostanak iz obiteljskog doma na dulje vrijeme. Dječaci zaposlenih majki počeli su imati lošije školske rezultate, dok su djevojčice pokazale veću samostalnost i snalažljivost (Maleš, 1988).

Autoritarne obitelji u kojima su prisutni prisilni odgojno postupci, nisko prihvaćanje i sukobi dovode do agresivnog ponašanja djece. Roditelji češće tjelesno kažnjavaju dječake u odnosu na djevojčice što također utječe na učenje po modelu, širenje agresije te neprijateljskog ponašanja kod dječaka. To potvrđuje istraživanje u kojem su sudjelovali dvogodišnji dječaci i djevojčice koji su slušali verbalni sukob odraslih dok su se igrali. Djevojčice su pokazivale zbunjenost, uplašenost i pokrivalo su svoja lica, dok su dječaci bili neprijateljski raspoloženi što se odrazilo na daljnji tijek igre (Cummings i sur., 1985, prema Berk, 2015).

Veći utjecaj od vršnjaka, na razvoj rodnih uloga, imaju braća i sestre u obitelji. Starija braća i sestre služe kao modeli učenja rodnih uloga mlađim članovima obitelji. Istraživanja pokazuju kako su više rodno tipizirana ona djeca koja u obitelji imaju stariju braću ili sestre od djeca koja nemaju braću ili sestre (Berk, 2015).

Mnoga istraživanja u psihologija bave se otkrivanjem utjecaja članova obitelji na razvoj rodnih uloga. Pri proučavanju rodnih uloga obično se zanemaruju djeca odrasla u obitelji s jednim roditeljem, koje su danas sve češća pojava. Razvod braka ima mnoge negativne posljedice na razvoj djece te razvoj rodnih uloga djece. Otprilike 90% djece se nakon razvoda braka povjerava majci na brigu. Nadalje, dječaci češće iskazuju negativne posljedice na razvod braka, od djevojčica. Pojavljuju se problemi u ponašanju, agresija i neposluh. U kućanstvima gdje nema oca razvoj rodnih uloga također je narušen, posebice za dječake koji preuzimaju manje muških rodno tipiziranih ponašanja. Djevojčice koje odrastaju u obitelji u kojoj je otac odsutan počinju pokazivati teškoće s razvojem rodnih uloga nešto kasnije, u adolescenciji. Prvi znakovi teškoća pojavljuju se tijekom interakcije i komunikacije sa suprotnim spolom, dakle dječacima. Djevojčice bivaju stidljive i povučene ili pak teže namjerno privući pažnju suprotnog spola. Zanimljivo je kako su teškoće pri razvoju rodnih uloga rjeđe kada su dječaci povjereni ocu. Ponovni brak roditelja često negativno utječe na razvoj rodnih

uloga. Za razliku od dječaka, djevojčice češće odbijaju očuha koji se oženio njihovom majkom te s majkom počinju razvijati neprijateljski odnos (Vasta, 2001).

Roditeljska uvjerenja i stavovi, poslovi koje članovi obitelji obavljaju u kućanstvu te majčina zaposlenost izvan kuće samo su neki od utjecaja na djetetovo shvaćanje rodni uloga (Vasta, 2001). Maleš (1988) smatra kako ličnost roditelja, odnosno temperament i karakter u velikoj mjeri određuje kakva će biti atmosfera unutar obitelji. Dijete pod utjecajem karaktera roditelja preuzima i uči različita ponašanja. Nadalje, stavovi roditelja mogu utjecati na ličnost. Oni u velikoj mjeri određuju kako će se roditelj ponašati, odnosno kako će usmjeriti i oblikovati svoje djelovanje prema djetetu te predstavljaju značajnu varijablu o kojoj ovisi atmosfera u obitelji. Stavovi roditelja o djetetu pod utjecajem su obrazovanja roditelja, njegove starosne dobi, obiteljske situacije (npr. broj djece u obitelji), socioekonomskog statusa, odnosa s djetetom te njihovog spola. Ličnost roditelja nije trajna, već ju je moguće mijenjati pod utjecajem novih iskustava, jednako tako moguća je i primjena stavova. Međutim, promjena stavova je težak i dugotrajan proces, za koji je potrebna volja i motivacija te svjesnost roditelja o potrebi promjene (Maleš, 1988).

Različito postupanje odraslih u djetetovoj okolini dodatno pojačava razlike između spolova. Osim što roditelji često podržavaju i potiču igru karakterističnu za djetetov spol, roditelji ponekad nesvjesno, za djetetov rođendan biraju poklone koji odgovaraju spolu djeteta. Za dječake biraju igračke koje odgovaraju njihovom spolu, s druge pak strane djevojčice će češće od dječaka kao poklon dobiti igračku koja odgovara suprotnom spolu. Vrlo je mala mogućnost da dječak dobije na poklon nešto što više odgovara poklonu za djevojčice (Vasta, 2001).

Zaključno, odgoj djeteta ne ovisi isključivo o količini vremena provedenog s djecom, već o kvaliteti roditeljskog bavljenja djecom (Maleš, 1988).

7.2. Utjecaj odgajatelja

Odgajatelji ponekad mogu djelovati na održavanje, u nekim primjerima i podržavanje te proširivanje rodni stereotipa. Prilikom natjecateljskih igra odgajatelji

često stvaraju dvije grupe, u jednoj su dječaci u drugoj djevojčice, kada djeca pospremaju sobicu u kojoj borave, odgajatelj djevojčice usmjerava na pospremanje obiteljskog centa ili likovnog centra, dok se dječake često potiče na pospremanje motoričkog centra ili građevnog centra. Osim toga, odgajatelji mogu utjecati na smanjenje rodni stereotipa mijenjajući način komunikacije s djecom te prestankom poticanja poslušnosti djevojčica i socijalne dominacije dječaka (Belamarić, 2009).

Nadalje, kada odgajatelji u vrtiću svjedoče agresivnosti dječaka i djevojčica vrlo često različito reaguju. Fizičku agresivnost između dječaka smatraju više društveno prihvatljivom u odnosu na djevojčice, pa često olabavljaju pravila, ignoriraju te ponekad čak poklanjaju pozitivnu pažnju. Suprotno tome, na agresivna ponašanja djevojčica odgajatelji reaguju negativno. Ukoliko odgajatelji toleriraju agresivnost dječaka, oni dobivaju prešutno odobravanje i nastavljaju ponašanje zbog čega u kasnijoj dobi imaju manji osjećaj krivice te pronalaze razna opravdanja za agresiju (Perry, 1989, prema Berk, 2015).

8. ULOGA ODGAJATELJA I RODITELJA

Kako bi se djecu potaknulo na rodnu jednakost potrebna su im rana iskustva u obitelji suprotna od njihove spremnosti da usvoje rodne uloge karakteristične za svoju kulturu. Odrasli su ti koji trebaju stvoriti promjenu odbacujući tradicionalne rodne uloge i mijenjajući se prilikom obavljanja svakodnevnih rodno tipiziranih uloga. Majka i otac jednako bi trebali sudjelovati u pripremi obroka, njezi djece, vožnji automobila te bi trebali omogućiti slobodu izbora djece prilikom odabira odjeće i igračkaka. Roditelji i odgajatelji bi trebali izbjegavati upotrebu jezika koji potiče rodne stereotipe. Nadalje, trebaju djetetu omogućiti da vide žene ili muškarce u različitim netradicionalnim zanimanjima te objasniti djetetu da interesi i vještine ne ovise o spolu (Berk, 2015).

Pri uređenju dječjih sobica i izboru dječjih igračkaka u obzir treba uzeti da je svrha igre proširivanje dječjih horizonta, upoznavanje različitosti i uvažavanje jednakosti. Roditelji ne smiju dozvoliti da djeca budu izložena rodnoj podjeli igračkaka (Biddulph, 2014).

Belamarić (2009) navodi korisne savjete kako odgajatelji u odgojno-obrazovnim ustanovama mogu podržati rodno osviješten odgoj djece. Odgajatelj treba osvijestiti vlastite stavove, ponašanja i očekivanja koja posjeduje prema djeci različitog spola. Nije poželjno da odgajatelj dijeli centre aktivnosti, igračke i poticaje na one namijenjene dječacima ili djevojčicama, već treba poticati djecu na igru igračka karakterističnima za suprotan spol. Dakle, poželjno je izbjegavati poticanje ponašanja u skladu s rodnim ulogama. Pri komunikaciji s djecom važno je da odgajatelji koriste nazive za oba roda. Pri stereotipnim zanimanjima također je posebno važno koristiti ženski ili muški rod (npr. policajka, odgajatelj, učitelj i sl.) te kod zanimanja i aktivnosti žena potrebno je koristiti odgovarajuće imenice ženskog roda. Pri razgovoru s roditeljima također je potrebno reagirati na komentare koji sadrže rodne stereotipe kako bi osvijestili utjecaj roditelja na ponašanje djeteta. Nadalje, Belamarić (2009) kao koristan savjet odgajateljima za umanjivanje rodnih stereotipa navodi odlazak u posjet osobama nestereotipnih zanimanja. Zaključno autorica smatra kako odgajatelj treba poticati

razvoj cjelovite osobnosti djeteta, podržavajući i ohrabrujući djecu na izražavanje emocija neovisno o spolu djeteta.

Cardona (2012) ističe kako odgajatelji posjeduju veliku želju za osiguravanjem podjednakih uvjeta i prilika za svu djecu, međutim krajnji ishodi odgoja i obrazovanja su nejednaki te ne idu u korist djetetu. Autorica smatra kako je odgojno-obrazovna ustanova mjesto uvažavanja prava djeteta i poticanja djece na kritičko razmišljanje o njima. Cardona (2012) problem detektira u situacijama u kojima odgajatelji ne prepoznaju rodno tipizirana ponašanja djece ili ih prepoznaju, ali se ne osjećaju dovoljno kompetentnima za poduzimanje akcije, pa jednostavno odluče ignorirati problem. Dakle, potrebno je da odgajatelj ima kritički pristup i usmjerava pažnju u komunikaciji s djecom kada su u pitanju različitosti. Odgajatelj treba pružiti priliku dječacima i djevojčicama da podjednako govore o svojim očekivanjima, stavovima i vjerovanjima, bez spolne diferencijacije. Cardona (2012) smatra da stručno usavršavanje može biti od velike koristi odgajateljima jer će im omogućiti da osvijeste vlastite stavove i usklade ih sa svojim eksplicitnim teorijama.

Nadalje, Rubio (2012) smatra kako je u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja prečesto dominantno ženskom području djelovanja što može dodatno utjecati na rodno tipizirana ponašanja djece. Nedostatak muškaraca zaposlenih kao odgajatelji snažno se odražava na odgoj djece i spolnu diskriminaciju na tržištu rada (Burić, 2012). Moguće rješenje problema autor Askland (2012) vidi u povećanju broja muškaraca zaposlenih kao odgajatelji. Na taj način djeci bi se omogućilo bogatije i raznolikije odgojno-obrazovno okruženje (Askland, 2012).

Svakako u obzir treba uzeti da se na razlike između dječaka i djevojčica različito gleda u različitim kulturama. Odrasli trebaju težiti stvoriti sliku o djeci kao aktivnim sudionicima društva, a ne pasivnim primateljima obavijesti i radnji odraslih. Djeca oponašaju kulturu i svijet odraslih, međutim oponašajući oni prihvaćaju, internaliziraju, mijenjaju i stvaraju vlastitu vršnjačku kulturu. Dakle, oni kreativno i kritički primaju i prisvajaju informacije iz svijeta odraslih (Corsaro, 2005). Zato je ključna uloga roditelj i odgajatelja poticanje djeteta na međusobno razumijevanje i izbjegavanje konflikata kako bi se na različitost rodova gledalo kao na bogatstvo, a ne problem (Marović, 2009).

9. PREGLED DOSADAŠNJIH ISTRAŽIVANJA

Barak i Noy (1991) u istraživanju pod nazivom „Traditionality of Children's Interests as Related to Their Parents' Gender Stereotypes and Traditionality of Occupations“ istraživali su povezanost tradicionalnosti interesa djece s roditeljskim stereotipima i njihovim tradicionalnim zanimanjima. U istraživanju je sudjelovalo 113 djece u dobi od 5,5 do 6,5 godina, koja su pohađala četiri predškolske ustanove. Sudionici istraživanja bili su i roditelji djece, dakle 113 majki i 106 očeva. Pomoću skale, istraživači su nastojali utvrditi koliko roditeljski rodni stereotipi i tradicionalnost njihovih zanimanja utječu na tradicionalnost interesa njihove djece. Roditeljski rodni stereotipi mjerili su se pomoću skale poznate pod nazivom the Attitudes toward Women Scale ili skraćeno AWS koja sadrži popis od 25 izjava o različitim ulogama žena. Nadalje, za mjerenje tradicionalnosti roditeljski zanimanja istraživači su oformili popis zanimanja svih roditelja koji su sudjelovali u istraživanju te su odredili slučajni uzorak kojim se procjenjivalo jesu li zanimanja prikladnija za žene ili muškarce. Za procjenu tradicionalnosti dječjih interesa djeci su dodijeljene fotografije i slike zanimanja osoba koje obavlja to zanimanje. Morali su za svaku nasumičnu fotografiju zanimanja odrediti žele li se time baviti ili ne. Rezultati istraživanja su pokazali kako rodni stereotipi roditelja nisu povezani s tradicionalnim interesima djece, međutim tradicionalna zanimanja majke značajno utječu na tradicionalnost interesa djece (Barak i Noy, 1991).

Freemanovo (2007) istraživanje temelji se prethodnim istraživanjima o utjecaju stavova roditelja na rodno tipizirana ponašanja njihove djece. Znanje o rodno tipiziranom ponašanju pojavljuje se već u ranom djetinjstvu te tada djeca postaju svjesna da postoje dvije kategorije, muškarci i žene, koje određuju njihov identitet. U istraživanju su se intervjuirali trogodišnjaci i petogodišnjaci. Djeca su trebala kategorizirati igračke (prema spolu) koje vide na fotografiji. Također su morali odabrati igračke za koje misle da bi njihovi roditelji željeli da se s njima igraju. Konačno, cilj istraživanja bio je utvrditi stavove roditelja o rodnim ulogama njihove djece te percepciju djece o preferencijama njihovih roditelja. Tijekom intervjua djeci su pokazane fotografije igračaka i zamoljeni su da odaberu koju igračku bi poklonili

prijateljici, a koju prijatelju za rođendan. Zatim su anketari djeci pokazivali jednu po jednu fotografiju igračke, a djeca su trebala odrediti igraju li se s njome dječaci ili djevojčice. Nakon mjesec dana djeci se predstavila ista zbirka fotografija igračaka. Djeca su morala odabrati onu igračku za koju misle da bi njihove majke voljele da se s tom igračkom oni igraju. Nadalje, u sklopu istraživanja roditelji djece trebali su ispuniti upitnik pod nazivom Child-Rearing Sex-Role Attitude Scale kako bi se ispitaio utjecaj rodno tipiziranih stavova i ponašanja roditelja. Rezultati su pokazali kako kod mnogih roditelja nisu prisutni rodni stereotipi kada su u pitanju njihova uvjerenja i stavovi, međutim kod njihove su djece bili jasno uočljivi rodni stereotipi prilikom razvrstavanja igračaka. Nadalje, 92% trogodišnjaka je sortiralo igračke uzimajući u obzir spol djeteta kao kriterij, dok su petogodišnjaci još rigidnije sortirali igračke primjenjujući rodne stereotipe. Načini na koji su djeca razvrstavala igračke, kriterij kojim su se pri tome vodili te njihovi odgovori i predviđanja o roditeljskom odobrenju i reakciji na njihovo korištenje igračaka dokazuje kako su njihove definicije roda već postojeće i internalizirane (Freeman, 2007).

„Individual differences in gender development“ naziv je istraživanja koje govori o povezanosti roditeljske seksualne orijentacije, stavovima roditelja o rodno tipiziranim ponašanjima, podjeli rada među različitim spolovima te razvoju rodnog identiteta njihove djece. Fulcher i sur. (2008) pretpostavljaju kako su individualne razlike u razvoju rodnog identiteta djece povezane s roditeljskom seksualnom orijentacijom. Sljedeća hipoteza polazi od očekivanja kako će djeca roditelja koji imaju liberalnije stavove o rodno tipiziranom ponašanju birati netradicionalne aktivnosti i zanimanja za sebe. Istraživači su pretpostavili kako će djeca roditelja koji su ravnomjerno podijeljeni oko odgoja biti netradicionalna kada je su pitanju izbor aktivnosti i zanimanja za sebe. Nadalje, pretpostavlja se kako će djevojčice pokazivati veću fleksibilnost i više tolerancije u aktivnostima karakterističnim za suprotan spol, u odnosu na dječake. U istraživanju je sudjelovalo 66-ero djece od 4 do 6 godina i njihovih 132 roditelja. Polovicu uzorka činili su heteroseksualni, a polovicu homoseksualni parovi. Kako bi se utvrdilo znanje i svijest djeteta o rodnim ulogama, istraživači su djeci pokazali fotografije na kojima djeca njihove dobi čine aktivnosti karakteristične za njihov spol i karakteristične za suprotan spol te se zatim vodio intervju s djecom. Djeca su trebala

odlučiti u kojoj od prikazanih aktivnosti oni žele sudjelovati. Nadalje, stavovi roditelja o rodnim ulogama i ponašanjima njihove djece mjerila su se pomoću skale od 18 tvrdnji koja se odnosi na ponašanja dječaka i djevojčica s obzirom na spol kojem pripadaju. Rezultati istraživanja pokazali su kako stavovi i ponašanja roditelja snažno utječu na razvoj rodnog identiteta njihove djece. Međutim, rezultati potvrđuju kako razvoj djetetovog rodnog identiteta nije povezan sa seksualnom orijentacijom djetetovih roditelja. Fulcher i sur. (2008) zaključuju kako djeca čiji roditelji neravnomjerno sudjeluju u kućanskim poslovima i odgoju pokazuju tradicionalnije stavove i češće biraju rodno tipizirane aktivnosti.

Endendijk i sur. (2013) proveli su istraživanje pod nazivom „Gender Stereotypes in the Family Context: Mothers, Fathers, and Siblings “. Ispitali su rodne stereotipe roditelja i njihove djece. Uzorak su činile četveročlane obitelji: majka, otac i dvoje djece. Prije kućnog posjeta istraživača roditelji su trebali ispuniti upitnik kojim su istraživači nastojali utvrditi implicitne rodne stereotipe očeva i majki. Zatim su istraživači promatrali i snimali interakciju oca s djecom te potom majke s djecom. Nadalje, za procjenu implicitnih rodnih stereotipa kod djece istraživači su predstavili djeci 20 darova te su djeca morala odabrati koje darove će ponijeti na rođendan dječaka, a koje na rođendan djevojčica. Ako su smatrali da su darovi namijenjeni dječaku, djece su trebala pritisnuti plavi gumb, ukoliko je dar bio namijenjen djevojčici, djeca su trebala pritisnuti crveni gumb. Kako bi se ispitali eksplicitni stavovi roditelja o rodno diferenciranom roditeljstvu djevojčica i dječaka koristila se Freemanova (2007) skala pod nazivom the Child Rearing Sex Role Attitude Scale koja se sastoji od 19 tvrdnji. Rezultati istraživanja dokazuju kako majke imaju jače izražene implicitne rodne stereotipe za razliku od očeva koji imaju jače izražene eksplicitne rodne stereotipe. Osim toga, očevi djece istog spola imali su jače izražene implicitne rodne stereotipe u odnosu na očeve koji imaju dvoje djece različitog spola. Zaključno, u obiteljima u kojima su majke pokazivale izražene rodne stereotipe i njihove kćerke su također pokazivale snažne rodne stereotipe (Endendijk i sur., 2013).

Boe i Woods (2018) smatraju kako rodna socijalizacija utječe na djecu rane dobi, oblikujući njihov rodni identitet. Birajući igračke za svoju djecu, roditelji šalju djeci poruku utemeljenu na rodnim očekivanjima te na taj način djecu obeshrabruju za

bavljenje aktivnostima karakterističnima za suprotan spol. Stoga su autori članka odlučili istražiti kako roditeljska konstrukcija roda utječe na socijalizaciju djece u aktivnostima te pri odabiru igračaka. U istraživanju je sudjelovalo 72. dojenčadi od 5 mjeseci do 12 mjeseci starosti. Roditelji su popunjavali anketu na kojoj se nalazio popis igračaka u njihovom domu (lutke, kamioni, kocke, glazbene igračke i sl.) te su procjenjivali vrijeme koje njihovo dojenče provede u igri sa svakom vrstom igračke. Zatim su se roditelji kratko igrali s djecom potičući ih na igru jednom vrstom igračke i obeshrabrujući ih na igru drugom vrstom igračke. Procjenjivale su se preferencije djeteta s obzirom na igračke te su se usporedile s podacima iz anketa. Rezultati su pokazali kako na izbor igračaka ne utječe spol djeteta te kako kratkoročno poticanje djeteta na igru određenom vrstom igračke ne utječe na djetetovu preferenciju upravo te vrste igračke. Nadalje, iz popisa igračaka prisutnih u obiteljskom domu djece moglo se vidjeti kako kod dječaka prevladavaju kamioni i kocke za građenje, dok je u domu djevojčica podjednak broj kamiona, kocaka i lutaka. Dostupnost igračaka se odrazila i na vrijeme provedeno u igri određenom vrstom igračke, pa se tako dječaci oko 3 puta više igraju s kamionima i kockama nego što se igraju s lutkama. Dakle, vrste igračaka u obiteljskom domu utječu na količinu vremena provedenog u igri te samim time i na izbor igračaka kojima će se dojenče igrati svakodnevno, u jasticama, doma, u parku. Stalna izloženost određenoj vrsti igračke karakteristične za spol djeteta utjecat će na preferenciju djeteta za tom igračkom te će u krajnosti utjecati na rodno tipizirano ponašanje djeteta (Boe i Woods, 2018).

MacPhee i Prendergast (2019) su u svojem istraživanju: „Room for Improvement: Girls’ and Boys’ Home Environments are Still Gendered“ težili otkriti utječe li kultura na implicitne rodne teorije roditelja te postaju li stavovi roditelja egalitarniji. Autori su također ispitali kako utječu stavovi roditelja, uređenje sobice, braća i sestre te predškolsko iskustvo na rodno tipizirana ponašanja djece. U istraživanju je sudjelovalo 75-ero djece od 2. do 6. godine života. Dva tjedna prije kućnog posjeta istraživača, roditelji su dobili ankete koje su trebali ispuniti. Potom su istraživači posjetili obiteljske domove i izradili popis namještaja i igračaka u dječjoj sobi. Igračke su se potom kategorizirale na: kućne predmete (posuđe, kućanski aparati i sl.), akcijske figure (vojnici, mačevi, oružje i sl.), rekviziti za dramsku igru djevojčica (lutke, nakit,

predmeti za uređivanje, odjeća, obuća) te rekviziti za dramsku igri dječaka (alati, strojevi i sl.). Nadalje, za procjenu stavova roditelja o rodno tipiziranom ponašanju, istraživači su koristili upitnik koji sadrži tri skale po osam tvrdnji. Iz rezultata istraživanja se može uočiti kako su sobe djevojčica u većoj mjeri opremljene lutkama, rekvizitima za dramsku igru koji uključuju predmete poput nakita, odjeće, obuće, dekoracija i sl., dok u sobi dječaka prevladavaju akcijske figure poput oružja, alata, kocaka, sportske opreme i vozila. Nadalje, djeca koja imaju braću i sestre istog spola te djeca koja pohađaju vrtić imaju više rodno tipiziranih igračaka. MacPhee i Prendergast (2019) smatraju kako roditelji imaju minimalan utjecaj na rodno tipizirana ponašanja djece, međutim pažnju treba usmjeriti na utjecaj vršnjaka i odgojno-obrazovnih djelatnika. Također ističu važnost stvaranja rodno neutralne predškolske ustanove (MacPhee i Prendergast 2019).

10. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

10.1. Cilj istraživanja

Glavni cilj istraživanja jest utvrditi postoji li poveznica između roditeljskih stavova o tipičnim rodnim ulogama s obzirom na dob, spol, stupanj obrazovanja roditelja te mjesto stanovanja.

10.2. Hipoteze

Kako bi se ispitao cilj istraživanja, postavljene su slijedeća hipoteze:

Hipoteza 1: Roditelji s nižim stupnjem obrazovanja ističu rodne uloge djece, dok roditelji s višim stupnjem obrazovanja potiču jednakost rodnih uloga.

Hipoteza 2: Roditelji starije životne dobi ističu rodne uloge djece, dok roditelji mlađe životne dobi potiču jednakost rodnih uloga.

Hipoteza 3: Postoji razlika kod isticanja rodnih uloga djece u roditelja s obzirom na životnu sredinu.

Hipoteza 4: Postoji razlika u isticanju rodnih uloga djece s obzirom na spol roditelja.

10.3. Uzorak ispitanika

Uzorak ispitanika sastojao se od 255 roditelji djece rane i predškolske dobi (od rođenja do 7. godine života). U istraživanju je sudjelovalo 30 muškaraca i 225 žene. Troje ispitanika ima završenu osnovnu školu, 80 ispitanika ima završenu srednju školu, 26 ispitanika ima završen trogodišnji stručni studij, 45 ispitanik ima završen sveučilišni preddiplomski studij, 91 ispitanik sveučilišni diplomski studij te 9 ispitanika ima završen postdiplomski studij.

10.4. Mjerni instrument

Upitnik se sastoji od dva dijela. U prvom dijelu upitnika prikupljali su se sociodemografski podaci o ispitanicima pri čemu su upotrijebljene sljedeće varijable; spol, dob, mjesto stanovanja, godine radnog staža te stupanj obrazovanja.

Pitanja otvorenog tipa odnosile su se na sljedeće varijable; dob, mjesto stanovanja te godine radnog staža. Pitanje o spolu bilo je dihotomno, odnosno imalo je dva moguća izbora 1- ženski i 2- muški. Nadalje, pitanje o stupnju obrazovanja bilo je pitanje višestrukog izbora pri čemu je 1- „osnovnoškolsko obrazovanje“, 2- „srednjoškolsko (strukovno) obrazovanje“, 3- „trogodišnji stručni studij“, 4- „sveučilišni/stručni preddiplomski studij“, 5- „sveučilišni diplomski studij/magistar struke“, 6- „poslijediplomski sveučilišni (doktorski) studij“.

Za potrebe drugog dijela upitnika korištena je Freemanova (2007) prilagođena verzija Upitnika stavova o rodnim ulogama djece. Originalni upitnik pod nazivom „Child Rearing Sex-Roles Attitudes“ sastojao se od 28 čestica, koje je Freeman potom pojednostavnio na 19 čestica izbacivši zastarjele tvrdnje poput „Samo mušku djecu treba tući“. Upitnik je na hrvatski jezik prevela i u svojem diplomskom radu objavila mag. psych. Mia Žurić. U suradnji s mentoricom doc. dr. sc. Aleksandrom Huić upitnik je preuzet i upotrijebljen kako bi se ispitaio cilj ovog istraživanja.

1. *Razvoj socijalnih vještina bi trebali poticati i kod djevojčica i kod dječaka.*
2. *Samo bi se dječaci trebali baviti natjecateljskim sportovima.*
3. *Povučene djevojčice će bolje proći u životu od asertivnih.*
4. *Zdravo je da dječaci plaču samo ako su ozlijeđeni.*
5. *Obeshrabrila bi svog sina ako bi želio postati medicinski brat.*
6. *Kupila bih jednake vrste igračaka i kćeri i sinu.*
7. *Dječaci koji se ponašaju ženskasto nikada neće biti dobro prilagođeni.*
8. *Djevojčice koje se ponašaju muškobanjasto nikada neće biti dobro prilagođene.*
9. *Roditelji bi trebali postaviti različite standarde ponašanja za dječake i djevojčice.*
10. *Osjećala bih se uzrujana kada bih vidjela dječaka koji u igri oblači haljinu.*
11. *Svom sinu bih kupila lutku.*

12. *Ne bih zaposlila mušku dadilju.*
13. *Dječacima su potrebnije natjecateljske vještine nego li djevojčicama.*
14. *Roditelju koji bi svog sina upisao na balet mogao bi biti neugodno u društvu drugih roditelja.*
15. *Radije bih posudila novac za obrazovanje svog sina nego li kćeri.*
16. *Osjećala bih se uzrujano kada bih moja kćer odlučila igrati nogomet.*
17. *Trebali bi ohrabrivati djevojčice na igru s kockama i autićima.*
18. *Kod dječaka je potrebno poticati jačanje kompetencija u matematici i znanosti više nego kod djevojčica.*
19. *Razočarala bih se kad bih moja kćer bila muškobanjasta.*

Ispitanici su na prethodno navedene čestice odgovarali formatom odgovora Likertovog tipa pri čemu je 1- „Uopće se ne slažem“, 2- „djelomično se ne slažem“, 3- „niti se slažem niti se ne slažem“, 4- „slažem se“, 5- „u potpunosti se slažem“.

10.5. Postupak prikupljanja podataka

Istraživanje je provedeno pomoću softvera za online upitnike „Google forms“ tijekom svibnja 2022. godine. Poveznica za navedeno istraživanje poslana je na mail adrese roditeljima djece rane i predškolske dobi. Od roditelja se očekivala da pristupe poveznici i odgovore na slijed pitanja i ljestvica postavljenih u upitniku. Poveznici za istraživanje pristupilo je 255 roditelja djece rane i predškolske dobi.

Na početnoj stranici nalazila se opća uputa u kojoj je istaknuto kako je istraživanje dobrovoljno te anonimno. Nadalje, navedeno je kako će se dobiveni rezultati koristiti isključivo u istraživačke svrhe te svatko od roditelja putem mail može dobiti uvid u rezultate istraživanja po završetku i objavi diplomskoga rada. U bilo kojem trenutku sudionici su mogli odustati od istraživanja te izaći iz internetskog preglednika. Također, za bilo kakva pitanja i nejasnoće ispitanici su imali mogućnost kontakta putem mail adrese koja se nalazila na početnoj stranici. Prosječno vrijeme rješavanja upitnika iznosilo je 6 minuta.

11. REZULTATI

U početnom dijelu analize prikazana je tablica ukupnog broja ispitanika i postotka ispunjenosti ankete. Kako bi evaluacija istraživačkih hipoteza mogla biti izvršena, odnosno kako bi neparametrijski Mann-Whitney U test na razini svih ispitanika zajedno mogao biti proveden, kreirana je nova varijabla pod nazivom Ukupni rezultat odgovora ispitanika na Ljestvici stavova odraslih prema rodnim ulogama djece koja je izračunata kao aritmetička sredina ocjena svih 19 odgovora na pitanja iz ankete, za svakoga ispitanika posebno.

Nadalje, niže dodijeljene ocjene (prema Likertovoj skali) od strane ispitanika na sva pitanja izuzev pitanja 1,6,11 i 17 vezuju se uz veće poticanje jednakosti rodnih uloga kod djece, dok se više dodijeljene ocjene vezuje uz isticanje rodnih uloga. Budući da je s pitanjima 1,6,11 i 17 obrnuta situacija gdje više dodijeljene ocjene predstavljaju veće poticanje jednakosti rodnih uloga, kako bi se ujednačila skala na Likertovoj razini, odgovori na spomenuta pitanja kod svih ispitanika su rekodirani na način da su ocjene sa skale 5 rekodirane u 1 te iz 4 u 2.

Na temelju podataka iz Tablice 1 vidljivo je da su svi odgovori obrađeni te da nema nedostajućih vrijednosti, odnosno odgovora iz ankete.

Tablica 1: Ukupni rezultat odgovora ispitanika na Ljestvici stavova odraslih prema rodnim ulogama djece

Case Processing Summary						
	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
UKUPNI REZULTAT	255	100,0%	0	0,0%	255	100,0%

Tablicom 2 prikazani su osnovni statistički podaci Ukupnih rezultata odgovora ispitanika o njihovim stavovima prema rodnim ulogama njihove djece.

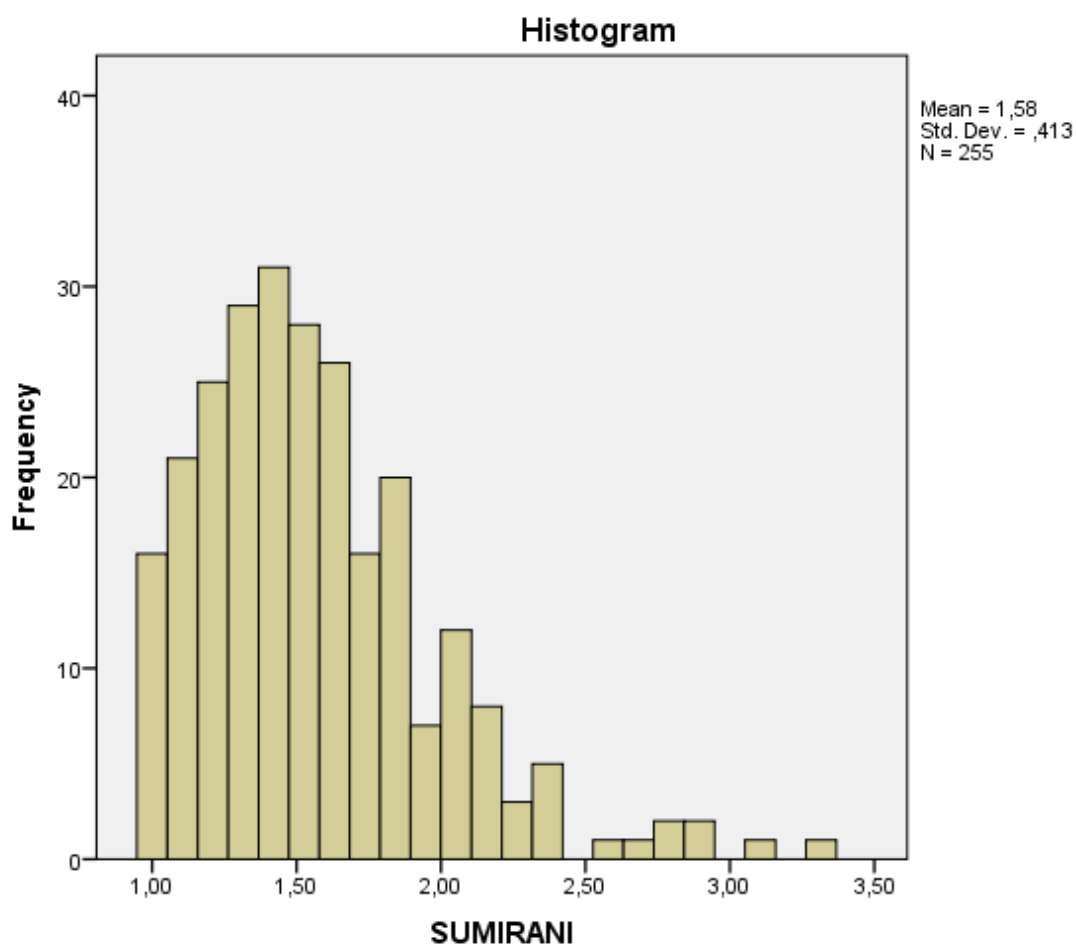
Tablica 2: Deskriptivna statistika Ukupnog rezultata odgovora na Ljestvici stavova odraslih prema rodnim ulogama djece

Descriptives				
		Statistic	Std. Error	
UKUPNI REZULTAT	<i>Mean</i>		1,5783	,02588
	<i>95% Confidence Interval for Mean</i>	<i>Lower Bound</i>	1,5274	
		<i>Upper Bound</i>	1,6293	
	<i>5% Trimmed Mean</i>		1,5484	
	<i>Median</i>		1,5263	
	<i>Variance</i>		,171	
	<i>Std. Deviation</i>		,41330	
	<i>Minimum</i>		1,00	
	<i>Maximum</i>		3,37	
	<i>Range</i>		2,37	
	<i>Interquartile Range</i>		,47	
	<i>Skewness</i>		1,118	,153
	<i>Kurtosis</i>		2,021	,304

Prosječna vrijednost odgovora svih ispitanika zajedno iznosi 1.578, dok je medijalna vrijednost 1.526 što znači da polovina ispitanika ima prosječnu ocjenu odgovora 1.526 i manje, dok preostala polovina ispitanika ima prosječnu ocjenu odgovora veću od 1.526.

Histogram zadane distribucije prikazan je na Slici 1 iz kojega se mogu vidjeti sve opisane karakteristike zadane distribucije prosječnih ocjena ispitanika.

Slika 1: Histogram procjene ispitanika na Ljestvici stavova odraslih prema rodnim ulogama djece

Iz prikazanog histograma je jasno vidljivo da je većina prosječnih ocjena grupirana između ocjena 1.00 i 2.00. Nadalje, provedena su dva testa normalnosti distribucije varijable Ukupni rezultat odgovora ispitanika na Ljestvici stavova odraslih prema rodnim ulogama djece čiji su rezultati pokazani u Tablici 3.

Tablica 3: Testovi o normalnosti distribucije varijable Ukupni rezultat odgovora ispitanika na Ljestvici stavova odraslih prema rodnim ulogama djece

Tests of Normality						
	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
UKUPNI REZULTAT	,096	255	,000	,930	255	,000

Na temelju prethodnog, vidljivo je da distribucija varijable Ukupni rezultat odgovora ispitanika na Ljestvici stavova odraslih prema rodnim ulogama djece nije normalnog oblika, dakle testovi kojima će se ispitivati istraživačke hipoteze biti će izabrani iz područja neparametrijskih statističkih metoda.

11.1. Testiranje istraživačke hipoteze H1

Definirana hipoteza istraživanja je:

Hipoteza 1: *Roditelji s nižim stupnjem obrazovanja ističu rodne uloge djece, dok roditelji s višim stupnjem obrazovanja potiču jednakost rodnih uloga.*

Budući da distribucija varijable Ukupni rezultat odgovora ispitanika na Ljestvici stavova odraslih prema rodnim ulogama djece nije normalnog oblika, odabrani statistički test je iz reda neparametrijskih testova. Kako se hipotezom pretpostavlja testiranje dva nezavisna uzorka (dvije kategorije), odnosno roditelja s nižim i višim stupnjem obrazovanja, odabrani statistički test je Mann-Whitney U test. Ovaj test primjenjuje se za dva nezavisna uzorka koja se mjere pomoću redosljedne skale. Istraživačka hipoteza oblikuje se u statističku hipotezu:

H0: Ne postoji razlika u rangovima kod roditelja s nižim stupnjem obrazovanja u odnosu na roditelje s višim stupnjem obrazovanja.

H1: Postoji razlika u rangovima kod roditelja s nižim stupnjem obrazovanja u odnosu na roditelje s višim stupnjem obrazovanja.

Roditelji koji pripadaju uzorku „nižeg stupnja obrazovanja“ imaju završeno osnovnoškolsko i/ili srednjoškolsko obrazovanje, dok roditelji koji pripadaju uzorku „višeg stupnja obrazovanja“ imaju višu ili visoku stručnu spremu.

Tablica 4: Deskriptivna statistika zavisne varijable Ukupni rezultat odgovora ispitanika na Ljestvici stavova odraslih prema rodnim ulogama djece i nezavisne varijable Obrazovanje

Descriptive Statistics					
	N	Mean	Std. Deviation	Minimum	Maximum
UKUPNI REZULTAT	255	1,5783	,41330	1,00	3,37
Obrazovanje	255	1,67	,471	1	2

Tablicom 4 prikazani su osnovni statistički podaci o obje varijable. Kod varijable Obrazovanje minimalne i maksimalne vrijednosti su 1 i 2 kojima su označeni uzorci, odnosno kategorije ispitanika, gdje 1 označava niži stupanj obrazovanja, a 2 viši.

Tablica 5: Broj ispitanika s obzirom na kategorije varijable Obrazovanje i vrijednosti rangova

Ranks				
	Obrazovanje	N	Mean Rank	Sum of Ranks
SUMIRANI	Niži stupanj obrazovanja	84	134,11	11265,00
	Viši stupanj obrazovanja	171	125,00	21375,00
	Total	255		

Iz Tablice 5 vidljivo je da su od ukupnog broja ispitanika, 84 bila nižeg stupnja obrazovanja, dok ih je 171 bilo višeg stupnja.

Budući da se niže dodijeljene ocjene (prema Likertovoj skali) od strane ispitanika vezuju uz veće poticanje jednakosti rodni uloga kod djece, dok se više dodijeljene ocjene vezuju uz isticanje rodni uloga, iz Tablice 5 možemo zaključiti da su roditelji nižeg stupnja obrazovanja imali više prosječne ocjene odgovora na pitanja iz upitnika.

Rezultati provedenog Mann-Whitney U testa su prikazani su na Slici 2.

Slika 2: Rezultati Mann-Whitney U testa

Hypothesis Test Summary

	Null Hypothesis	Test	Sig.	Decision
1	The distribution of SUMIRANI is the same across categories of Obrazovanje.	Independent-Samples Mann-Whitney U Test	,354	Retain the null hypothesis.

Asymptotic significances are displayed. The significance level is ,05.

Total N	255
Mann-Whitney U	6.669,000
Wilcoxon W	21.375,000
Test Statistic	6.669,000
Standard Error	552,927
Standardized Test Statistic	-,928
Asymptotic Sig. (2-sided test)	,354

Na temelju dobivenih rezultata testa možemo vidjeti da je empirijska razina signifikantnosti veća od 5% ($0,354=35,4 > 5\%$), što znači da se ne može odbaciti nulta

statistička hipoteza pa se donosi zaključak da se ne postoji statistički značajna razlika u rangovima kod roditelja s nižim stupnjem obrazovanja u odnosu na roditelje s višim stupnjem obrazovanja čime se istraživačka hipoteza da roditelji s nižim stupnjem obrazovanja ističu rodne uloge djece, dok roditelji s višim stupnjem obrazovanja potiču jednakost rodnih uloga može prihvatiti kao neistinita.

11.2. Testiranje istraživačke hipoteze H2

Definirana hipoteza istraživanja je:

Hipoteza 2: *Roditelji starije životne dobi ističu rodne uloge djece, dok roditelji mlađe životne dobi potiču jednakost rodnih uloga.*

Istraživačka hipoteza oblikuje se u statističku hipotezu:

H0: Ne postoji značajna razlika u rangovima u vezi isticanja rodnih uloga u roditelja s obzirom na životnu dob.

H1: Postoji razlika u rangovima u vezi isticanja rodnih uloga u roditelja s obzirom na životnu dob.

S obzirom na životnu dob, kod testiranja navedene hipoteze također postoje dva uzorka, odnosno dvije kategorije. Prvi uzorak odnosi se na mlađu odraslu životnu dob koja obuhvaća raspon godina od 20. do 39. godina, a drugi na srednju i kasnu odraslu životnu dob koja obuhvaća raspon godina od 40 i više.

Tablica 6: Deskriptivna statistika zavisne varijable Ukupni rezultat odgovora ispitanika na Ljestvici stavova odraslih prema rodnim ulogama djece i nezavisne varijable Dob

Descriptive Statistics					
	N	Mean	Std. Deviation	Minimum	Maximum
UKUPNI REZULTAT	255	1,5783	,41330	1,00	3,37
Dob	252	1,29	,455	1	2

Kod varijable Dob, u stupcima minimum i maksimum nalaze se vrijednosti 1 i 2 kojima su označeni uzorci, odnosno kategorije dobi, gdje 1 označava mlađu odraslu životnu dob, a 2 srednju i kasnu odraslu životnu dob.

Tablica 7: Broj ispitanika s obzirom na kategorije varijable Dob i vrijednosti rangova

Ranks				
	Dob	N	Mean Rank	Sum of Ranks
UKUPNI REZULTAT	Mlađa odrasla dob	179	124,99	22374,00
	Srednja i kasna odrasla dob	73	130,19	9504,00
	Total	252		

Na temelju Tablice 7 može se uočiti da je 179 ispitanika pripadalo uzorku mlađe odrasle dobi, dok su 73 ispitanika pripadala uzorku srednje i kasne odrasle dobi. Od ukupno 255 ispitanika, tri ispitanika nemaju dani odgovor na pitanje dobi. Može se zaključiti da su ispitanici srednje i kasne odrasle dobi imali u prosjeku više dane ocjene na pitanja iz upitnika čime se više vezuju uz stavove sa snažnijim isticanjem rodnih uloga.

Rezultati provedenog Mann-Whitney U testa prikazani su na Slici 3.

Slika 3: Rezultati Mann-Whitney U testa

Hypothesis Test Summary				
	Null Hypothesis	Test	Sig.	Decision
1	The distribution of SUMIRANI is the same across categories of Dob.	Independent-Samples Mann-Whitney U Test	,607	Retain the null hypothesis.

Asymptotic significances are displayed. The significance level is ,05.

Total N	252
Mann-Whitney U	6.803,000
Wilcoxon W	9.504,000
Test Statistic	6.803,000
Standard Error	524,275
Standardized Test Statistic	,514
Asymptotic Sig. (2-sided test)	,607

Na temelju dobivenih rezultata testa, uočljivo je da je empirijska razina signifikantnosti veća od 5% ($0,607 = 6,07 > 5\%$), što znači da se ne može odbaciti nulta statistička hipoteza pa se donosi zaključak da ne postoji statistički značajna razlika u rangovima kod roditelja mlađe odrasle životne dobi u odnosu na roditelje srednje i kasne odrasle životne dobi čime se istraživačka hipoteza da roditelji starije životne dobi ističu rodne uloge djece, dok roditelji mlađe životne dobi potiču jednakost rodni uloga može prihvatiti kao neistinita.

11.3. Testiranje istraživačke hipoteze H3

Definirana hipoteza istraživanja je:

Hipoteza 3: *Postoji razlika kod isticanja rodni uloga djece u roditelja s obzirom na životnu sredinu.*

Istraživačka hipoteza oblikuje se u statističku hipotezu:

H0: Ne postoji razlika u rangovima u vezi isticanja rodni uloga u roditelja s obzirom na životnu sredinu.

H1: Postoji razlika u rangovima u vezi isticanja rodnih uloga u roditelja s obzirom na životnu sredinu.

S obzirom na životnu sredinu, kod testiranja navedene hipoteze također imamo dva uzorka, odnosno dvije kategorije. Prvi uzorak odnosi se na ruralnu životnu sredinu, drugi na urbanu. Sredine s više od 10.000 stanovnika pripadaju uzorku urbano, dok sredine s manje od 10.000 stanovnika pripadaju uzorku ruralno.

Tablica 8: Deskriptivna statistika zavisne varijable Ukupnog rezultata odgovora na Ljestvici stavova odraslih prema rodnim ulogama djece i nezavisne varijable Mjesto stanovanja

Descriptive Statistics					
	N	Mean	Std. Deviation	Minimum	Maximum
UKUPNI REZULTAT	255	1,5783	,41330	1,00	3,37
Mjesto stanovanja	255	1,71	,453	1	2

Kod varijable Mjesto stanovanja, u stupcima minimum i maksimum nalaze se vrijednosti 1 i 2 kojima su označeni uzorci, odnosno kategorije životne sredine, gdje 1 označava ruralnu sredinu, a 2 urbanu sredinu.

Tablica 9: Broj ispitanika s obzirom na kategorije varijable Mjesto stanovanja i vrijednosti rangova

Ranks				
	Mjesto stanovanja	N	Mean Rank	Sum of Ranks
UKUPNI REZULTAT	Ruralna sredina	73	144,75	10566,50
	Urbana sredina	182	121,28	22073,50
	Total	255		

Na temelju Tablice 9 može se uočiti da su 73 ispitanika pripadala uzorku ispitanika koji žive u ruralnoj sredini, dok su 182 ispitanika pripadala uzorku urbano. Može se

zaključiti da su ispitanici iz ruralnih sredina imali u prosjeku više dane ocjene na pitanja iz upitnika čime se više vezuju uz stavove sa snažnijim isticanjem rodnih uloga.

Rezultati provedenog Mann-Whitney U testa prikazani su na Slici 4.

Slika 4: Rezultati Mann-Whitney U testa

Hypothesis Test Summary				
	Null Hypothesis	Test	Sig.	Decision
1	The distribution of SUMIRANI is the same across categories of Mjesto. stanovanja.	Independent-Samples Mann-Whitney U Test	,022	Reject the null hypothesis.

Asymptotic significances are displayed. The significance level is ,05.

Total N	255
Mann-Whitney U	5.420,500
Wilcoxon W	22.073,500
Test Statistic	5.420,500
Standard Error	531,774
Standardized Test Statistic	-2,299
Asymptotic Sig. (2-sided test)	,022

Na temelju dobivenih rezultata testa, uočljivo je da je empirijska razina signifikantnosti manja od 5% ($0,022 = 2,2 < 5\%$), što znači da se može odbaciti nulta hipoteza pa se donosi zaključak da postoji statistički značajna razlika u rangovima u

vezi isticanja rodnih uloga u roditelja s obzirom na životnu sredinu čime se istraživačka hipoteza da postoji razlika kod isticanja rodnih uloga djece u roditelja s obzirom na životnu sredinu može prihvatiti kao istinita.

11.4. Testiranje istraživačke hipoteze H4

Definirana hipoteza istraživanja je:

Hipoteza 4: *Postoji razlika u isticanju rodnih uloga djece s obzirom na spol roditelja.*

Istraživačka hipoteza oblikuje se u statističku hipotezu:

H0: Ne postoji razlika u rangovima u vezi isticanja rodnih uloga djece u roditelja s obzirom na spol djeteta

H1: Postoji razlika u rangovima u vezi isticanja rodnih uloga djece roditelja s obzirom na spol djeteta.

S obzirom na spol roditelja, kod testiranja navedene hipoteze također imamo dva uzorka, odnosno dvije kategorije. Prvi uzorak odnosi se na muški spol, drugi na ženski spol.

Tablica 10: Deskriptivna statistika zavisne varijable Ukupni rezultat odgovora na Ljestvici stavova odraslih prema rodnim ulogama djece i nezavisne varijable Spol

Descriptive Statistics					
	N	Mean	Std. Deviation	Minimum	Maximum
UKUPNI REZULTAT	255	1,5783	,41330	1,00	3,37
Spol	255	1,12	,323	1	2

Kod varijable Spol, u stupcima minimum i maksimum, nalaze se vrijednosti 1 i 2 kojima su označeni uzorci, odnosno kategorije spola, gdje 1 označava muški spol, a 2 ženski spol.

Tablica 11: Broj ispitanika s obzirom na kategorije varijable Spol i vrijednosti rangova

Ranks				
	Spol	N	Mean Rank	Sum of Ranks
UKUPNI REZULTAT	Ž	225	121,42	27319,00
	M	30	177,37	5321,00
	Total	255		

Od 255 ispitanika, 225 ih je bilo ženskog spola, a 30 muškog spola. Ispitanici ženskog spola imali su niže vrijednosti ocjena na pitanja iz upitnika čime se više vezuju uz stavove sa snažnijim poticanjem jednakosti rodni uloga.

Rezultati provedenog Mann-Whitney U testa prikazani su na Slici 5.

Slika 5: Rezultati Mann-Whitney U testa.

Hypothesis Test Summary

	Null Hypothesis	Test	Sig.	Decision
1	The distribution of SUMIRANI is the same across categories of Spol.	Independent-Samples Mann-Whitney U Test	,000	Reject the null hypothesis.

Asymptotic significances are displayed. The significance level is ,05.

Total N	255
Mann-Whitney U	4.856,000
Wilcoxon W	5.321,000
Test Statistic	4.856,000
Standard Error	379,037
Standardized Test Statistic	3,907
Asymptotic Sig. (2-sided test)	,000

Na temelju dobivenih rezultata testa, možemo vidjeti da je empirijska razina signifikantnosti manja od 5% ($0,000 = 0,00 < 5\%$), što znači da se može odbaciti nulta statistička hipoteza pa se donosi zaključak da postoji statistički značajna razlika u rangovima u vezi isticanja rodnih uloga u roditelja s obzirom na spol čime se istraživačka hipoteza da postoji razlika kod isticanja rodnih uloga djece u roditelja s obzirom na spol, odnosno da postoji razlika između očeva i majki u isticanju rodnih uloga djece može prihvatiti kao istinita.

12. RASPRAVA

Istraživanjem se nastojalo ispitati utječe li stupanj obrazovanja, dob, životna sredina te spol roditelja na njihove stavove o rodnim ulogama njihove djece.

Prethodno navedeni rezultati istraživanja nisu potvrdili prvu hipotezu, odnosno pokazali su kako stupanj obrazovanje roditelja ne utječe na njihove stavove o rodnim ulogama djece. Druga hipoteza također se pokazala neistinitom. Iako su ispitanici srednje i kasne odrasle dobi u prosjeku davali više ocjene na pitanja iz upitnika, čime se više vezuju uz stavove sa snažnijim isticanjem rodnih uloga, rezultati testa pokazali su kako ne postoji statistički značajna razlika u varijabli dob. Dakle, utvrđeno je da dob roditelja nije povezana s tradicionalnim stereotipnim odgojem rodnih uloga djece. Međutim, treća hipoteza pokazala se istinitom, što znači da su roditelji iz ruralnih sredina tvrdnjama dodijelili više ocjene koje se vezuju uz isticanje rodnih uloga, dok su roditelji iz urbanih sredina tvrdnjama dodijelili niže ocjene i tako pokazali veće poticanje jednakosti rodnih uloga. Četvrta hipoteza se također pokazala istinitom, odnosno spol roditelja utječe na njihove stavove o rodnom ulogama. Do sličnih rezultata došao je autor Freeman (2007), kada je utvrdio kako majke imaju jače izražene implicitne rodne stereotipe za razliku od očeva koji imaju jače izražene eksplicitne rodne stereotipe. Suprotno tome, rezultati istraživanja iz 2019. godine pokazali su kako roditelji imaju minimalan utjecaj na rodno tipizirana ponašanja djece u odnosu na vršnjake, igračke, medije i odgojno-obrazovne djelatnike koji snažno utječu i potiču razvoj rodnog identiteta i rodno tipiziranih ponašanja.

Dosadašnja istraživanja o stavova roditelja o rodnim ulogama djece također su pokazala kako stavovi i ponašanja roditelja snažno utječu na razvoj rodnog identiteta njihove djece. Osim toga, istraživači su se složili da djeca čiji roditelji neravnomjerno sudjeluju u kućanskim poslovima i odgoju pokazuju tradicionalnije stavove i češće biraju rodno tipizirane aktivnosti (Fulcher i sur., 2008).

13.ZAKLJUČAK

Rezultati istraživanja pokazali su kako stupanj obrazovanja i dob ispitanika ne utječu na stavove o rodnim ulogama njihove djece. Ipak, pokazalo se kako životna sredina roditelja utječe na stavove o rodnim ulogama. Mnogi roditelji koji žive u ruralnoj sredini, na otoku ili u selu, ističu rodne uloge, dok roditelji iz urbanih sredina, poput gradova, iskazuju veće poticaje jednakosti rodnih uloga. U manjim mjestima, na selima i otocima ljudi češće žive u proširenim obiteljima, pa je broj članova obitelji, odnosno djece mnogo veći. Muškarci i žene se odlučuju za višečlane obitelji što iziskuje više vremena provedenog s djecom te bolju financijsku sigurnost. Majke često ostaju kod kuće kako bi djeci omogućili brigu, njegu i odgoj, dok očevi odlaze na posao izvan obiteljskog doma, kako bi obitelji omogućili financijsku sigurnost. Stoga ne čudi povezanost životne sredine roditelja s njihovim stavovima o rodnim ulogama djece. Nadalje, istraživanjem je utvrđeno kako spol roditelja utječe na njihove stavove o rodnim ulogama djece. Razlike između žena i muškaraca u stavovima o rodnim ulogama djece postoje, a mogući razlog jest nejednakost u privatnoj i poslovnoj sferi. Bez obzira na zaposlenost oba roditelja izvan obiteljskog doma, od nekih žena i majki se očekuje briga o djeci i domaćinstvu. Stoga nije neočekivano kako tradicionalni stereotipni rodni odgoj djece manje potiču majke u odnosu na očeve.

Tema o rodnim ulogama ostavlja mnogo prostora za dalje istraživanja i propitivanje. Zanimljivo bi bilo ispitati stavove odgajatelja o rodnim ulogama djece. Također bi bilo korisno istražiti kako prostorno-materijalna sredina utječe na usvajanje rodnog identiteta, odnosno potiče li prostor i materijali u odgojno-obrazovanoj skupini djecu na stvaranje rodno tipiziranih ponašanja. Uz to, prijedlog za daljnje istraživanje je provođenje longitudinalne studije o utjecaju istospolnih brakova na usvajanje rodnih uloga djece.

Postoje mnogi okolinski faktori koji utječu na razvoj, učenje i odgoj djece. U suvremeno doba događaju se brze i česte promjene koje od ljudi iziskuju brzu prilagodbu. Roditelji, odgajatelji i ostali subjekti odgoja trebaju osvijestiti vlastite stavove, mišljenja, vrijednosti, uvjerenja i ponašanja, kako bi ista mogli mijenjati,

upotpuniti te ponovno stvarati. Kod djece je potrebno poticati razvoj rodnog identiteta, međutim roditelji su prvi djetetovi odgajatelji, od kojih dijete usvaja rodne uloge i ponašanja, stoga je potrebno pokazati djetetu netradicionalne rodne uloga kako bi dijete moglo razviti kritičko mišljenje i shvatiti pojam rodne jednakosti. Roditelj kao uzoran model ponašanja može odgojiti tolerantno, humano i kreativno dijete.

14.LITERATURA

1. Alinčić, M. (1993). Prava djeteta u sustavu prava čovjeka. *Defektologija*, 29(1), 77-79.
2. Arendell, T. (1997). A Social Constructionist Approach to Parenting. In: *Contemporary Parenting*, Terry Arendell (Ed.) Sage Publications.
3. Aronson, E., Wilson, T. D., Akert, R. M. (2005). *Socijalna psihologija*. Zagreb: Mate.
4. Askland, L. (2012). Zapošljavanje muškaraca u dječjim vrtićima i ravnopravnost spolova. *Djeca u Europi: zajednička publikacija mreže europskih časopisa*, 4(8), 12-13.
5. Ban, A. (1991). Rodni stereotipi u predškolskoj igri. *Play and playing in early childhood*, 91.
6. Barak, A., Feldman, S., & Noy, A. (1991). Traditionality of children's interests as related to their parents' gender stereotypes and traditionality of occupations. *Sex Roles*, 24(7), 511-524.
7. Beal, C. R. (1994) Boys and girls: The development of gender roles (Vol. 1). McGraw-Hill Humanities, Social Sciences & World Languages.
8. Belamarić, J. (2009). Ružičasto i plavo-Rodno osviješten odgoj u vrtiću. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 15(58), 14-17.
9. Berk, L. E. (2008). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
10. Berk, L. E. (2015). *Dječja razvojna psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
11. Bettelheim, B. (1988). *A good enough parent. A Book on Child – Rearing*. New York. Vintage books. A division of Random house.

12. Biddulph S. (2014). *Odgoj dječaka: zašto su dječaci različiti i kako im pomoći da postanu sretni i uravnoteženi muškarci*. Zagreb: EPH Media.
13. Biddulph S. (2014). *Odgoj djevojčica: kako pomoći našim kćerima da odrastu u bistre, tople, snažne i sretne žene*. Zagreb: EPH Media.
14. Boe, Josh L., and Rebecca J. Woods. "Parents' Influence on Infants' Gender-Typed Toy Preferences." *Sex Roles*, vol. 79, no. 5, Sept. 2018, pp. 358–73. Springer Link, <https://doi.org/10.1007/s11199-017-0858-4>.
15. Borić, R. (2007). *Pojmovnik rodne terminologije: prema standardima Europske unije*. Zagreb: Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH.
16. Burić, H. (2012). Kako odgajaju muškarci?. *Djeca u Europi: zajednička publikacija mreže europskih časopisa*, 4(8), 14-15.
17. Cardona, M. J. (2012). Rodna i kulturološka raznolikost: veliki izazov za vrtiće. *Djeca u Europi: zajednička publikacija mreže europskih časopisa*, 4(8), 20-21.
18. Corsaro, W. A. (2005). *The sociology of childhood*. California: Pine Forge.
19. Declercq, C., & Moreau, D. (2012). Rađaju li se djeca kao dječaci i djevojčice-ili takvima postaju?. *Djeca u Europi: zajednička publikacija mreže europskih časopisa*, 4(8), 18-19.
20. Elkind, D. (1995). *Ties that stress – the new Family Imbalance*. Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press.
21. Endendijk, J. J., Groeneveld, M. G., van Berkel, S. R., Hallers-Haalboom, E. T., Mesman, J., & Bakermans-Kranenburg, M. J. (2013). Gender stereotypes in the family context: Mothers, fathers, and siblings. *Sex roles*, 68(9), 577-590.
22. Freeman, N. K. (2007). Preschoolers' perceptions of gender appropriate toys and their parents' beliefs about genderized behaviors: Miscommunication, mixed messages, or hidden truths?. *Early childhood education journal*, 34(5), 357-366.

23. Fulcher, Megan, et al. "Individual Differences in Gender Development: Associations with Parental Sexual Orientation, Attitudes, and Division of Labor." *Sex Roles*, vol. 58, no. 5, Mar. 2008, pp. 330–41. Springer Link, <https://doi.org/10.1007/s11199-007-9348-4>.
24. Galić, B. (2009). Društvena uvjetovanost rodne diskriminacije, u: Kamenov, Ž. i Galić B. (ur.): *Percepcija, iskustva i stavovi o rodnoj diskriminaciji u Republici Hrvatskoj* (str 9-28). Zagreb: Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske.
25. Gansen, Heidi M., and Karin A. Martin. "Becoming Gendered." *Handbook of the Sociology of Gender*, edited by Barbara J. Risman et al., Springer International Publishing, 2018, pp. 83–93. Springer Link, https://doi.org/10.1007/978-3-319-76333-0_6.
26. Giddens, A. (2007). *Sociologija*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
27. Golubović, Z. (1981). *Porodica kao ljudska zajednica*. Zagreb: Naprijed.
28. Haralambos, M. i Holborn, M. (2002). *Sociologija: Teme i perspektive*. Zagreb: Golden marketing.
29. Hasanagić, J. (2012). Spol, rod, rodne uloge, rodni identitet i seksualna orijentacija. U: *Spahić, Aida i Gavrić, Saša (ur.) Čitanka LGBT ljudskih prava*, 42-47.
30. Kahlenberg, S.G. i Hein, M.M., (2009). Progression on Nickelodeon? Gender-role stereotypes in toy commercials, *Sex Roles*, 62: 830-847
31. Ljubetić, M. (2007). *Biti kompetentan roditelj*. Zagreb: Mali profesor.
32. MacPhee, David, and Sarah Prendergast. "Room for Improvement: Girls' and Boys' Home Environments Are Still Gendered." *Sex Roles*, vol. 80, no. 5, Mar. 2019, pp. 332–46. Springer Link, <https://doi.org/10.1007/s11199-018-0936-2>.
33. Maleš, D. (1988). *Obitelj i uloga spola: utjecaj roditelja na usvajanje uloge spola kod djece*. Zagreb: Školske novine.

34. Maleš, D., Stričević, I., Marušić, J., Vodopija, M., & Čolić, M. (1991). *Druženje djece i odraslih: poziv na zajedničku igru*. Školska knjiga.
35. Marović, Z. (2009). Ne smiješ plakati, ti si dječak. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 15(58), 18-23.
36. Mickel, E. (1994). *Family therapy* (Compendium of articles 1981-1993) 225-233; Chapel Hill, North Caroline, New View Publications.
37. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta (2014). „Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje“. Zagreb: Narodne novine.
38. Popović, M. (2011). Feminizam, rod i konstituisanje rodnog identiteta. *Sociološka luča*, 5(2), 29-39.
39. Preuschoff, G. (2006.) Odgoj djevojčica: Zašto su djevojčice različite i kako im pomoći da budu sretno i jake kad odrastu. Zagreb: Naklada Kосinj.--> posuditi i napisati
40. Rubio, M. N. (2012). Jesmo li s muškarcima u vrtićima na dobitku?. *Djeca u Europi: zajednička publikacija mreže europskih časopisa*, 4(8), 2-3.
41. Sweet, E. V. (2013). *Boy builders and pink princesses: Gender, toys, and inequality over the twentieth century*. University of California, Davis.
42. Vasta, R. (2001). *Dječja psihologija: moderna znanost*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

PRILOZI

Prilog 1: Upitnik

Stavovi roditelja o rodnim ulogama njihove djece

Poštovani roditelji,

Ovo istraživanje provodi studentica Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Kristina Jurasuz mentorstvo izv. prof. dr. sc. Darka Lončarića. Cilj istraživanja je utvrditi postoje li poveznice između roditeljskih stavova o tipičnim rodnim ulogama s razvojnim karakteristikama djeteta rane i predškolske dobi. U upitniku će Vam biti postavljene tvrdnje koje se odnose na Vaše stavove o rodnim ulogama djece. Za popunjavanje upitnika potrebno vam je od 4 do 7 min.

Sudjelovanje u ovom istraživanju je u potpunosti dobrovoljno. Imate pravo odustati u bilo kojem trenutku ili odbiti sudjelovanje u cjelini. Ako odlučite odustati, molimo da jednostavno zatvorite internetski preglednik. Rizici sudjelovanja u ovom istraživanju ne postoje. Malo je vjerojatno da odgovaranje na pitanja postavljena u istraživanju djeluju na Vaše emocije ili da na Vas djeluju na bilo kakav nepovoljan način.

Svi podaci prikupljeni u ovom istraživanju su anonimni. Neće postojati zapis koji bi povezivao podatke koji su prikupljeni na temelju Vaših odgovora i bilo kakve osobne podatke na temelju kojih bi Vas se moglo identificirati (npr. Vaše ime, e-mail, itd.). Jednom nakon što su anonimizirani, ti će podaci vjerojatno biti dostupni različitim istraživačima u sklopu spremišta podataka i moguće je da će se koristiti u neke nove svrhe. U skladu s dobrom praksom pohrane istraživačkih materijala, podaci će se čuvati 10 godina.

Ako imate bilo kakva pitanja u vezi ovog istraživanja, možete me kontaktirati na sljedećimail: kristina.juras97@gmail.com

Ako pristajete sudjelovati u ovom istraživanju molimo da kliknete na tipku "Dalje". Ako ne pristajete sudjelovati u istraživanju, molimo da zatvorite internetski preglednik.

1. Spol *

- Ž
- M

2. Vaša dob *

3. Mjesto Vašeg stanovanja *

4. Godine radnog staža *

5. Označite razinu završenog obrazovanja: *

- Osnovnoškolsko obrazovanje
- Srednjoškolsko (strukovno)
- obrazovanjeTroGodišnji stručni
- studij
- Sveučilišni / stručni preddiplomski studij
- Sveučilišni diplomski studij / magistar
- strukePoslijediplomski sveučilišni
- (doktorski) studij

U daljnjem dijelu upitnika, molim Vas da označite jedan broj kod svake tvrdnje s kojom se najviše slažete. (1-uopće se ne slažem, 2-uglavnom se ne slažem, 3-niti se slažem, niti se ne slažem, 4-uglavnom se slažem, 5-u potpunosti se slažem.

1. Razvoj socijalnih vještina bi trebali poticati i kod djevojčica i kod dječaka.

1 2 3 4 5

Uopće se ne slažem U potpunosti se slažem

2. Samo bi se dječaci trebali baviti natjecateljskim sportovima.

1 2 3 4 5

Uopće se ne slažem U potpunosti se slažem

3. Povučene djevojčice će bolje proći u životu od asertivnih.

1 2 3 4 5

Uopće se ne slažem U potpunosti se slažem

4. Zdravo je da dječaci plaču samo ako su ozlijeđeni.

1 2 3 4 5

Uopće se ne slažem U potpunosti se slažem

5. Obeshrabrila bi svog sina ako bi želio postati medicinski brat. *

1 2 3 4 5

Uopće se ne slažem U potpunosti se slažem

6. Kupila bih jednake vrste igračkaka i kćeri i sinu.

1 2 3 4 5

Uopće se ne slažem U potpunosti se slažem

7. Dječaci koji se ponašaju ženskasto nikada neće biti dobro prilagođeni.

1 2 3 4 5

Uopće se ne slažem U potpunosti se slažem

8. Djevojčice koje se ponašaju muškobanjasto nikada neće biti dobro prilagođene.

1 2 3 4 5

Uopće se ne slažem U potpunosti se slažem

9. Roditelji bi trebali postaviti različite standarde ponašanja za dječake i djevojčice.

1 2 3 4 5

Uopće se ne slažem U potpunosti se slažem

10. Osjećala bih se uzrujana kada bih vidjela dječaka koji u igri oblači haljinu.

1 2 3 4 5

Uopće se ne slažem U potpunosti se slažem

11. Svom sinu bih kupila lutku.

1 2 3 4 5

Uopće se ne slaže U potpunosti se slažem

12. Ne bih zaposlila mušku dadilju.

1 2 3 4 5

Uopće se ne slažem U potpunosti se slažem.

13. Dječacima su potrebnije natjecateljske vještine nego li djevojčicama.

1 2 3 4 5

Uopće se ne slažem U potpunosti se slažem

14. Roditelju koji bi svog sina upisao na balet moglo bi biti neugodno u društvu drugih roditelja.

1 2 3 4 5

Uopće se ne slažem U potpunosti se slažem

15. Radije bih posudila novac za obrazovanje svog sina nego li kćeri.

1 2 3 4 5

Uopće se ne slažem U potpunosti se slažem

16. Osjećala bih se uzrujano kada bi moja kći odlučila igrati nogomet.

1 2 3 4 5

Uopće se ne slažem U potpunosti se slažem

17. Trebali bi ohrabrivati djevojčice na igru s kockama i autićima.

1 2 3 4 5

Uopće se ne slažem U potpunosti se slažem

18. Kod dječaka je potrebno poticati jačanje kompetencija u matematici i znanosti više nego kod djevojčica.

1 2 3 4 5

Uopće se ne slažem U potpunosti se slažem

19. Razočarao/la bih se kada bi moja kćer bila muškobanjasta.

1 2 3 4 5

Uopće se ne slažem U potpunosti se slažem